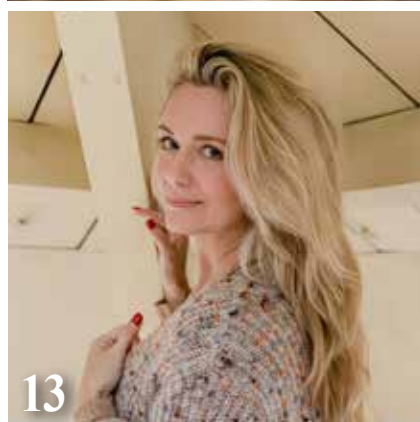

Krant **vd** Aarde

De krant van groen Nederland

Aziatische leeuw

"Sommige mensen voelen zich
diep verbonden met speciale
plekken op de wereld"

"Drenthe is bij veel mensen bekend als bosrijke provincie,
maar begin 19e eeuw waren grote delen nog heide
of zoals dat toen heette 'woeste grond'"

"Een gratis boek
ontvangen?
krantvandeearde.nl/abonneer"

WEER
Blijf gezond en zorg
voor elkaar!
Achter de wolken
schijnt de zon.

INHOUD
Inhoud 3 | Natuur 5-9 | Transitie 10
Reizen 12 | Cultuur 14-18 | Samenleving 19-20
Klimaat 22 | Fotowedstrijd 24 | Nieuws 26
Boeken 28 | Colofon 29

JAARGANG 20, 2025-4, NAZOMER
Abonneeservice: klantnservice@aboland.nl
Volg ons op @KrantvandeAarde
Neem mee uit de winkel en doneer € 3,95
via krantvandeearde.nl of de QR-code

Nu voordelig je vloer isoleren met TONZON!

Comfortabel en gezond wonen begint onder je voeten

TONZON, al 45 jaar de warmste vloer met de hoogste besparing. De beste keuze voor het milieu en jezelf.

Met TONZON Vloerisolatie bespaar je effectief energie en creëer je een aangename temperatuur in huis.

Haal deze zomer het TONZONnetje in huis!

Geef een deel van je vakantiegeld een slimme bestemming: meer comfort met minder kosten. De zomer komt eraan, en dat betekent voor velen een extraatje op de rekening: vakantiegeld. Een mooi moment om jezelf iets te gunnen. Maar wat als je dit jaar kiest voor iets dat niet één of twee weken, maar jarenlang plezier oplevert?

Met TONZON Vloerisolatie verbeter jij jouw huis op een manier die je elke dag voelt.

Een koude of vochtige vloer kan flink afdoen aan het wooncomfort. Het TONZON-systeem pakt dit probleem doeltreffend aan met een dubbele aanpak: isolatie én vochtbestrijding. In combinatie met de Thermoskussens wordt TONZON Bodemfolie op de bodem van de kruipruimte gelegd. Deze folie stopt de verdamping van vocht uit de bodem. Het resultaat: minder vocht in huis, een warmere vloer én een gezondere leefomgeving.

Bovendien gaan leidingen, ophangbeugels en andere materialen in de kruipruimte veel langer mee, een investering die loont op de lange termijn. Dat betekent niet alleen meer comfort, maar ook minder stoken. Je energiekosten gaan omlaag en je woning voelt prettiger aan het hele jaar door.

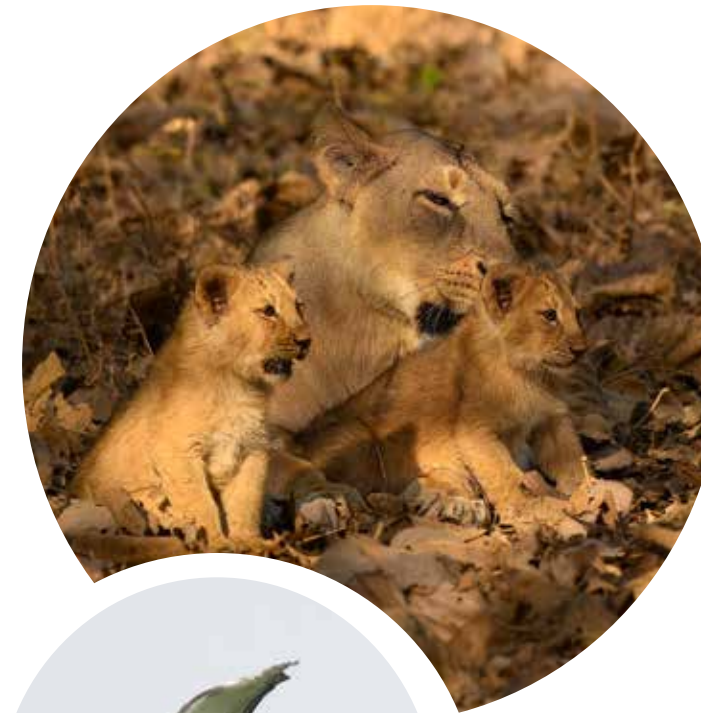

Wil je meer informatie?
Scan de QR-code
of kijk op www.tonzon.nl
053-4332391

Maak gebruik van aantrekkelijke subsidies

De ISDE-regeling biedt landelijke subsidie op vloerisolatie. Daarnaast geven veel gemeenten extra subsidie bovenop het landelijke bedrag. Bekijk snel welke subsidie jouw gemeente biedt.

Zo wordt de investering een stuk aantrekkelijker.

Cultuur

- 14 Op weg naar onsterfelijke muziek
- 15 Brief aan de Aarde
- 16 Cultuur en Multicultuur
- 18 De magische melange van hout en mos

Samenleving

- 19 Het is maar een mening
- 20 Eerzucht als designerdrug

Klimaat

- 22 Zo houdt Valkenburg droge voeten
- 23 80 jaar Margraten
- 24 Fotowedstrijd LandschappenNL

- 26 Nieuws op z'n Frans

- 28 Boeken

- 29 Colofon

B1 t/m B19 BioMagazine

Jaargang 20 | nazomer 2025

IN DEZE KRANT

Grote coverfoto: Henk Bothof

Natuur

- 5 We zijn nooit te oud om iets nieuws te leren
- 6 Gir National Park, het laatste bastion van de Aziatische leeuw
- 8 De grote vogeltrekroutes

Transitie

- 10 Geld als grondstof
- 11 Onderzoek bestrijdingsmiddelen in EU-landen en Argentinië

Reizen

- 12 Vreedzaam
- 13 Waar je écht thuishoort

Supported by:

Federal Ministry
for Economic Affairs
and Energy

on the basis of a decision
by the German Bundestag

Duitsland

Altijd gastvrij

SIMPLY

FEEL GOOD

Duurzame belevenissen

in Duitsland

Tips voor duurzaam reizen?

Kijk op germany.travel/feelgood

Stay longer

germany.travel/inspiring

Marketplace in Nuremberg

© GNTB/Jens Wegener

Terminaal zijn we allemaal, maar soms vergeten we te leven!

We zijn nooit te oud om iets nieuws te leren

Tekst en beeld: Yvette van den Berg

De laatste weken valt het me op dat regelmatig een hoogbejaarde man met een elektrische rolstoel in zijn eentje door de straat rijdt. Eerst vond ik het vreemd dat hij zich alleen (lees: zonder een begeleider) op de openbare weg begaf, maar alles went natuurlijk snel. Vandaag stond ik op het punt om een wandeling te maken toen onze paden elkaar kruisten.

“Wat een heerlijke dag om buiten te zijn, vindt u niet?” zei ik tegen hem. “Ja, daar word je toch blij van!” antwoordde de man. “Ik doe het iedere dag en dan rij ik heen en weer op deze prachtige laan. Tot aan het restaurant waar ik dan een kopje koffie drink en dan weer terug.” Zijn levenshouding benadrukt het belang van zelfstandigheid en veerkracht, zelfs op hoge leeftijd. “Wat goed dat u dat doet!” zeg ik oprecht verrast. Natuur is immers iets waar we blij van worden en aangezien 1 op 4 ouderen niet meer buiten komt, maakt het mij blij dat deze man dagelijks in de bosrijke omgeving van Lage Vuursche buiten is.

“Woon je hier ook in de buurt?” informeert hij. Als ik antwoord dat ik sinds 2006 in Lage Vuursche woon, vertelt hij dat hij pas een paar maanden geleden hier naartoe is verhuisd. “Mijn vrouw is onlangs overleden. Weet je hoe oud ik ben? 99 jaar! En nog steeds ga ik iedere dag naar buiten! Vroeger deden we dat samen, maar je moet door hè? Het is mijn tijd nog niet!” Terwijl we samen stil staan, vraag ik of hij het leuk vindt als ik een stukje met hem meeloop. En of we misschien een klein stukje door het bos kunnen gaan. Een nieuwe route dus aardig voor de afwisseling wellicht. “Ik kan u eventueel wel duwen als u wilt.”

Zijn ogen lichten op en hij neemt mijn aanbod in dank aan. Ik had alleen geen idee dat je een elektrische rolstoel helemaal niet kunt duwen. Nou ja, niet kunnen is misschien teveel gezegd, maar ik dacht ‘dat doe ik even’, maar zo werkt dat dus niet! De bolidde gaat met een zeer trage snelheid vooruit en harder kan eenvoudigweg niet. Waarschijnlijk net zo veilig, bedenk ik me, maar daar had ik niet op gerekend en om eerlijk te zijn, moet ik wel even schakelen, maar wie A zegt, moet ook B zeggen, nietwaar?

Iets doen voor een ander is een cadeautje aan jezelf

Met dit kleine ommetje word je wel gedwongen om te onthaasten! Samen gaan we de weg af en begeven ons inmiddels op het fietspad. De oude man herhaalt nog eens dat hij 99 jaar oud is en vertelt over zijn leven. Waar hij geboren en opgegroeid is, wat hij gestudeerd heeft en welk beroep hij heeft uitgeoefend. Maar vooral vertelt hij over zijn liefde voor de natuur en het buiten zijn.

Hij vertelt over de mensen uit het appartementencomplex waar hij woont en dat maar weinig mensen buiten komen. “Blij dat ik wél iedere dag naar buiten ga!” Dat heb ik mijn

hele leven al gedaan dus waarom zou ik daar nu mee stoppen?” Terwijl we verder lopen over het bospad, zie ik aan beide zijden van het pad duidelijk de snuitgaatjes van dassen die hier recentelijk nog heel actief zijn geweest. Ik vertel hem over het leven van deze dieren en de sporen die ze achterlaten. Vol verwondering kijkt hij naar de vers omgewoelde grond. “Hoe weet u dat allemaal?” vraagt hij.

Ik glimlach en vertel hem over de natuurexcursies van NatureBliss waarbij ik anderen mag begeleiden en vertellen over de dieren in het bos. Hij kijkt me aan en zegt “Wat interessant! Dat wist ik niet. Gelukkig zijn we nooit te oud om iets nieuws te leren!” Inmiddels zijn wij weer terug en de man bedankt mij voor de onverwachte en plezierige ontmoeting alvorens hij de weg inslaat naar zijn appartement. We zullen elkaar vast nog wel vaker tegenkomen. Ik draai me om en ga het bos weer in. Nu wel even in een sneller tempo. Het is zo belangrijk om te kunnen genieten van de kleine dingen die ons gelukkig kunnen maken, zoals buiten zijn in de natuur! De hoogbejaarde man in de rolstoel doet dat gelukkig wel! Dat hij iedere dag naar buiten gaat, is een cadeautje aan hemzelf!

Gir National Park, het laatste bastion van de Aziatische leeuw

Op 10 augustus is het World Lion Day, een mooie aanleiding om de leeuw in het zonnetje te zetten. Dit keer niet de Afrikaanse, maar zijn minder bekende broer, de Aziatische leeuw, die leeft in India.

Tekst: Angelique van Os | Fotografie: Henk Bothof

Leven er leeuwen in India?! Jazeker, in het zuiden van de staat Gujarat ligt Gir National Park. Dit is het laatste bastion van de Aziatische leeuw (*Panthera leo persica*). Onder Indiërs en Aziaten, biologen en wetenschappers is het een beroemd park, maar daarbuiten kennen veel mensen het niet.

Het park beslaat 258.71km2 en ademt een droog en ruig landschap dat varieert van kleine open vlakten tot dichtbegroeid struikgewas en boompartijen, omringd door rotspartijen en rivieren. De moessonperiode, van juni tot en met september, zorgt voor een groene, waterrijke transformatie. Er leven zo'n 40 andere soorten zoogdieren, 425 vogelsoorten en 40 reptielachtigen.

Huidplooï

De Aziatische leeuw is uiteraard verwant aan zijn Afrikaanse broer, maar heeft onderscheidend DNA. Hierdoor is het uiterlijk net ietsjes anders. Het grootste verschil is dat de leeuwen van Gir een kenmerkende, dikke huidplooïrand in de lengte over hun buik hebben lopen. Mogelijk biedt deze plooï bescherming tijdens het vechten, maar helder is dat niet. Ook is de Aziatische leeuw veelal iets kleiner en de manen van de mannetjes zijn minder imposant.

Hoop voor de toekomst

Vermoedelijk zijn de eerste leeuwen vanuit de hoogtijdagen van Maharadja's geschenken geweest van Pakistaanse, Afghaanse Khan's of

Perzische sjah's en hebben de katachtigen zich zodoende in het wild verspreid door India. De intense jacht heeft bijna voor volledige uitsterfing gezorgd. In Gir leefden in 1880 de allerlaatste, slechts 12 (!), leeuwen. De Nawab (gouverneur) van Junagadh, ontfermde zich over de leeuwen en sinds 1900 kregen de katten de beschermende status. Gelukkig is er weer hoop, want ondanks dat de exacte tellingen bij verschillende bronnen wat uiteen lijken te lopen, is de populatie de afgelopen vijf jaar flink toegenomen van 600 tot 891 individuen in mei 2025 door inspanningen van de Indiase overheid, natuurconservators en duurzaam toerisme. Opvallend detail hierbij is dat het niet alleen gaat om Gir en het nabijgelegen Wildlife Sanctuary, maar dat de populatie flink is toegenomen in gebieden en reservaten buiten de parkgrenzen, zoals Girnar, Barda en Mitiyala. Tegen Press Trust of India zegt minister van Gujarat, Bhupendra Patel, dat de toename opmerkelijk is, maar vooral dat de leeuwen zich verspreiden in 11 districten in de regio Saurashtra, waaronder ook kust- en niet-beboste gebieden.

Gereguleerd spreidingsstelsysteem

Gir hanteert een gereguleerd spreidingsstelsysteem voor 13 verschillende routes, wat strak en streng geregeld is. Er is een limiet aan het aantal auto's dat per dagdeel het park mag bezoeken. En dat is nodig omdat het anders een circus wordt. En soms voelt dat toch een beetje zo wanneer diverse auto's leeuwen aantreffen bij een kruising waar meerdere routes samenkomen. Of wanneer een

leeuwenpaartje besluit midden op de weg te gaan liggen, dan ontstaat er een kortstondige file. Het is een kwestie van timing en soms ben je ook volledig 'alleen' bij een leeuwenfamilie. Dit duurt overigens vrij kort om de dieren hun rust te geven. In het verleden werden gidsen regelmatig door Indiase toeristen omgekocht om van de paden af te gaan. Nu mag niemand meer van het pad af. Wie dat wel doet riskeert een hoge boete en mag 15 dagen niet als gids werken.

Eigenaar van dieren

Opmerkelijk is dat er overdag rangers zijn die de leeuwen nauwlettend te voet of per motor ter bescherming in de gaten houden. De leeuwen zijn hier volledig aan gewend en vallen de bewakers niet aan, iets wat ondenkbaar is in Afrika.

Het nomadische Maldhari-volk, dat grote delen van het jaar met hun vee door het park trekt, leeft al vele eeuwen in harmonie samen met leeuwen én luipaarden. Zij hebben toestemming om zonder toezicht door het park te trekken. Maldhari betekend 'eigenaar van dieren'. Tijdens een van onze game drives komen we drie Maldhari-vrouwen tegen die onderweg zijn naar een begrafenis. Ze doorkruisen het park te voet. Ze zijn niet bang voor de leeuwen, want er is wederzijds respect. De reden hiervan is dat de Maldhari volgens hun geloof leeuwen en luipaarden eren en daarom de katten niet als een bedreiging zien. Een prachtige symbiose tussen mens en dier en belangrijk om hun toekomst te waarborgen.

Vroeger was de leeuw algemeen aanwezig in het Midden-Oosten en in Zuidoost-Europa, Azië en Afrika. De leeuw komt nu alleen nog in bepaalde delen van Afrika voor en dus ook in India.

Wil je meer weten over de Aziatische leeuwen van Gir en de zeldzame luipaarden van Bera? Lees dan de uitgebreide reportage van Henk en Angelique over de symbiose tussen mens en deze wilde katten in India in het gloednieuwe **Pure off the Road print magazine**, dat vanaf januari in de winkels ligt.

pureoftheroad.com

Erheen:

Mocht je deze zeldzame leeuwen zelf willen observeren, dan kan dat met **All For Nature**. Deze duurzame reisorganisatie ondersteunt met hun maatwerkreizen natuurconservatie- en wildlife projecten. Ook de Co2-uitstoot van de vluchten wordt zoveel mogelijk gecompenseerd met het planten van nieuwe bomen en lokale projecten.

Allfornature.nl

De grote vogeltrek routes

Tekst: Marcel Boer | Beeld: Annemarie Edam

De vogeltrek is een wonderlijk en fascinerend natuurverschijnsel. In de oudheid zelfs een groot mysterie. Waar bleven al die vogels in de herfst? Niet lagere temperaturen maar voedselgebrek in het winterhalfjaar doet 2 miljard vogels massaal wegtrekken.

De routes

Er zijn twee grote trekroutes in Europa. Allereerst is er de grote trek van vogels uit Noord-Europa die over een breed front naar Zuid-Europa en via Gibraltar naar Afrika trekken. Een aantal trekt niet verder dan Frankrijk en Spanje. De meeste overwinteren in Afrika. Vogels uit Oost-Europa en Midden-Europa trekken via de Bosporus en Eilat naar Afrika.

De tweede grote trekroute is die van subarctische gebieden van Groenland tot aan de Beringstraat zuidwest- en zuidoostwaarts naar het mildere winterklimaat rond de Oost- en Noordzee. Dat zijn vooral ganzen, eenden, sterns, meeuwen, zeekoeten, alken en een aantal steltlopersoorten. Sterns en enkele steltlopersoorten zoals kanoeten trekken na opvetten op de wadden verder naar Afrika.

In Nederland overwinteren gemiddeld 2,5 miljoen watervogels aan de kust en in het binnenland met een maximum van 5 miljoen midden januari! Deze vogels gaan met de vorstgrens mee. Valt de vorst hier in dan trekken ze verder zuidwaarts. Zijn de winters milder, wat de trend is, dan blijven ze deels al rond de Oostzee hangen. Want alle vogels willen in het voorjaar zo snel mogelijk terug naar hun broedgebieden: wie het eerst terug is kan de beste territoria bezetten.

De roodborst in de winter is niet de zomerse roodborst

Roodborsten, spreeuwen, mezen, lijsters, kauwen, sperwers en zelfs winterkoningen uit Noordoost-Europa overwinteren na een tocht van 1000-3000 km in Nederland en Engeland. Van de winterspreeuwen in Nederland is driekwart afkomstig uit het buitenland. Veel van onze roodborsten trekken een paar honderd km zuidwaarts om in Frankrijk of Spanje te overwinteren. Sommige vogelsoorten als waterpiepers en waterspreeuwen uit de Alpen en Pyreneeën trekken noordwaarts om in het mildere klimaat rond de Noordzee te overwinteren.

De trek is energieverblindend

De trekdrift ontstaat hormonaal door daglengte en lichtintensiteit. Vogels die non-stop duizenden km's vliegen worden eerst oboes. In korte tijd verdubbelt dan hun gewicht. De kanoet van 100-220 gram. De grutto van 280 naar 500 gram. Vogels die niet in een keer trekken zoals veel kleine zangvogels vliegen s 'nachts en rusten en foerageren overdag. Ooievaars vliegen overdag in etappes.

Vogels zijn gevoelig voor het aardmagnetisch veld. IJzerhoudende magnetietkristallen in de bovensnavel vangen het magneetsignaal van de aarde op. Het kompas zit in het oog. Daarmee bepalen ze de trekrichting. Voor trekonderzoek worden nog steeds veel vogels geringd. Maar

de meeste resultaten leveren tegenwoordig de gezenderde vogels.

Langeafstandkampioenen

De trekbestemming is erfelijk. Veel jonge vogels vertrekken eerder dan hun ouders en vliegen naar dezelfde regio in Zuid-Europa of Afrika. Steltlopers vliegen non-stop duizenden km's. Onze grutto vliegt in een keer 6.000 km. De Rosse Grutto is kampioen met 11.000 km non-stop van Canada naar Nieuw-Zeeland. De Noordse Stern legt de grootste afstand af; jaarlijks 2 x van pool tot pool = 90.000 km.

Uit *Vogelfamilies van Nederland* van Marcel Boer, KNNV, 2e druk 2024. ISBN 9789050117500. Verkrijgbaar bij de Vogelbescherming, uw boekhandel of tijdens de wekelijkse vaarexcursies in Natuurmonument 'Het Wormer en Jisper-veld' met de auteur als gids. Inschrijven voor excursies kan bij Vogelbescherming Nederland

"Voor een non-stop vlucht verdubbelt het gewicht van de grutto"

Geld als grondstof – een nieuw economisch bewustzijn

Tekst en beeld: Henry Mentink, Veerhuis Varik

Geld lijkt zo vanzelfsprekend. We gebruiken het dagelijks, om te kopen, te sparen, te investeren. Maar wat als we het niet langer als een neutraal betaalmiddel zien, maar als een grondstof—net als hout, water of lucht? Iets waar we zorgvuldig mee om moeten gaan, omdat het invloed heeft op hoe we samenleven en hoe we met de Aarde omgaan.

Die vraag vormt het vertrekpunt voor een andere manier van denken. Geld is geen losstaand systeem. Het is een menselijke uitvinding, een spiegel van onze waarden en keuzes. En het is een krachtig sturingsinstrument. Met geld bepalen we wat groeit en wat verdwijnt. Of een bos blijft staan of wordt gekapt. Of een gemeenschap bloeit of afbrokkelt.

Economie en ecologie uit balans

In de huidige economie draait alles om winst, schaalvergroting en efficiëntie. Maar die logica heeft een prijs: uitputting van mensen, natuur en grondstoffen. Geld wordt vaak ingezet om meer geld te maken, zonder dat we stilstaan bij de gevolgen voor de lange termijn. We zijn gewend om naar geld te kijken als iets abstracts, los van de Aarde. Maar net als olie of gas uit het ‘algentijdperk’, is geld in dit ‘mensentijdperk’ niet onuitputtelijk. Het stroomt waar het rendement het hoogst is vaak ten koste van ecosystemen, lokale gemeenschappen en sociale samenhang. Tijd dus om geld opnieuw te leren zien: niet als doel, maar als middel. Niet als bezit, maar als bron.

Geld als levenskracht

Wanneer we geld behandelen als een grondstof,

vraagt dat om zorgvuldigheid. We willen dan weten: waartoe dient deze geldstroom? Wat ondersteunt het? Wie of wat komt ermee tot bloei?

Dat betekent niet dat we geld moeten afschaffen. Integendeel. Het betekent dat we bewuster willen omgaan met hoe geld stroomt. We stellen vragen als: voedt deze uitgave het leven? Draagt deze investering bij aan herstel, verbinding en welzijn? Geld wordt dan niet langer een motor voor groei ten koste van, maar een kracht voor groei ten dienste van.

Zes richtlijnen voor geld als grondstof

Om dit denken handen en voeten te geven, kunnen we zes richtlijnen hanteren:

- **Behandel geld als eindige hulpbron.** Net als water of vruchtbare grond vraagt het om regeneratie en evenwicht.
- **Dien het leven.** Laat geld stromen naar initiatieven die bijdragen aan biodiversiteit, sociale veerkracht en lokale samenhang.
- **Vertraag en verklein.** Lokale geldstromen zijn beter zichtbaar, beheersbaar en betrokken.
- **Verdeel eigenaarschap.** Zet in op coöperaties, gemeenschapsfondsen en gedeeld beheer van

- grond en vastgoed.
- **Wees transparant.** Laat zien waar geld vandaan komt en wat het mogelijk maakt.
- **Stel de Aarde centraal.** Laat ecologische grenzen leidend zijn, niet financiële belangen.

Van angst naar vertrouwen

Een economie gebaseerd op geld als grondstof is wezenlijk anders dan de huidige. Ze nodigt uit tot samenwerking in plaats van concurrentie. Ze gaat uit van overvloed in plaats van schaarste. En ze vraagt niet: ‘Wat levert het op?’, maar: ‘Wat draagt het bij?’ Dat vraagt om een verschuiving in ons denken. Minder controle, meer vertrouwen. Minder planning, meer afstemming. Het is geen exacte wetenschap, maar een levend experiment. Net zoals de natuur zelf geen machine is, maar een dynamisch netwerk van relaties.

Wat kun jij doen?

Iedereen heeft toegang tot geld, veel of weinig. En dus kan iedereen bijdragen aan deze omslag. Door te investeren in lokale projecten. Door te kiezen voor projecten en fondsen die ecologisch en sociaal verantwoord werken. Door samen nieuwe vormen van waarde-uitwisseling te ontwikkelen, zoals ruilsystemen of lokale munten. Maar bovenal: door geld niet langer als iets afstandelijks te zien, maar als een verlengstuk van wie je bent. Waar jij je geld naartoe laat stromen, laat je ook jouw waarden stromen.

Door geld te beschouwen als grondstof, krijgen we grip op wat werkelijk van waarde is. Dan wordt economie geen roofbouw meer, maar hoederschap. En geld geen doel, maar een bondgenoot van het leven.

"Draagt mijn investering bij aan herstel, verbinding en welzijn?"

Afsluiting SPRINT-project Onderzoek bestrijdingsmiddelen in EU-landen en Argentinië

Tekst: Jelmer Buijs | Beeld: Pixabay

In dit omvangrijke project, dat werd uitgevoerd in 10 Europese landen en in Argentinië, werd onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van bestrijdingsmiddelen op landbouwbedrijven en in de huizen van boeren en omwonenden.

Gebruik en effecten

Verder werden er risico-analyses gemaakt voor mens en milieu en werden mogelijke effecten van bestrijdingsmiddelen op organismen in de bodem en in oppervlaktewater onderzocht met behulp van in-vitro onderzoek (in het laboratorium). Het gebruik van bestrijdingsmiddelen in de 11 landen werd ook nader onderzocht, plus alternatieve methoden om gewassen te beschermen. De afsluitende bijeenkomst werd gehouden op 21 mei 2025 op de Campus van de Wageningen Universiteit. Aanwezig waren naar schatting 45 toehoorders.

Grootste concentraties in huisstof

De korte presentaties gingen in op verschillende wetenschappelijke aspecten van dit thema, opgeleurd met een presentatie van de biologisch-dynamische boer Andre Jurrius uit de Betuwe. Een deel van het onderzoek is reeds gepubliceerd in internationale tijdschriften en deel moet nog worden gepubliceerd. De reeds gepubliceerde artikelen kunnen worden gevonden op de website van het Sprint-project. Er werd vastgesteld dat de grootste concentraties bestrijdingsmiddelen in huisstof werden gevonden. De koplopers daarbij waren glyfosaat, AMPA (=omzettingsproduct van glyfosaat), permethrin, cypermethrin (beide insecticiden) en piperonyl-butoxide. In ieder huisstofmonster werden tussen de 25 en 121 verschillende bestrijdingsmiddelen gevonden. In de 128 monsters werden in het totaal 197 verschillende bestrijdingsmiddelen gevonden.

Bronnen

Deze resultaten geven aan dat onze directe woonomgeving zwaar verontreinigd is met zeer gevaarlijke stoffen waarvan alleen het risico van de afzonderlijke stoffen bij opname door de mond op mensen is onderzocht. De bronnen van al die stoffen in huisstof zijn nog niet opgehelderd, maar wel dat de concentraties bedenkelijk zijn en dat het niet is uitgesloten dat die, bij levenslange blootstelling, invloed hebben op onze gezondheid en op het milieu. Bronnen die genoemd werden zijn de buitenlucht die in huis binnendringt, behandelde bloemen in vazen in huis, huisdieren die zijn behandeld met insectengif tegen teken en vlooiën, middelen tegen huismot en ook huisraad dat is behandeld met diverse middelen tegen insecten of schimmels. In de buitenlucht werd de aanwezigheid van bestrijdingsmiddelen daadwerkelijk gemeten.

- De vragen die boven de bijeenkomst bleven zweven en niet, of onvoldoende, aan bod kwamen waren;
- Zijn er überhaupt synthetische bestrijdingsmiddelen te bedenken waarvan je jaarlijks miljoenen kilo's in het milieu kunt brengen zonder onacceptabele schade aan mens en milieu?
  - Is de prijs die we betalen (in de vorm van schade aan milieu en aan onszelf) met zijn allen om iets hogere opbrengsten te krijgen (naar schatting 20%) niet veel te hoog?

- Rekenen we onszelf niet op een vreemde manier rijk met die hogere gewasopbrengsten, terwijl op vergiftigde bodems tal van ecosystemendiensten (zoals watervasthoudend vermogen, waterafvoerend vermogen door regenwormen en nog tientallen andere zaken) niet meer werken en we dus opbrengstderving krijgen?
- Ondanks het feit dat er op de bijeenkomst veel over transitie werd gesproken, bleef onbenoemd hoe lang die transitie zou moeten gaan duren. Er wordt al 50 jaar gesproken over geïntegreerde gewasbescherming, maar er wordt niet minder gespoten...

Omdat het om een wetenschappelijk project ging, kwam in dit project de vraag niet aan bod hoe de onevenredig grote invloed van de industrie op de regelgeving en besluitvorming m.b.t. bestrijdingsmiddelen kan worden ingeperkt. De in het project verkregen gegevens zijn zeer belangrijk, maar als ze uiteindelijk (bijna) geen rol spelen in de politiek, dan zullen ze weinig effect hebben.

Jelmer Buijs, onderzoeker
Buijs Agro-Services

Vreedzaam

Tekst en beeld: Richard en Kelly van der Hoek

Elke editie een column van Richard & Kelly die hun 'normale' leven inruilden voor een minimalistisch bestaan in een camperbus. Je kunt ze volgen op Globus2.nl of in deze krant.

Na een korte tijd thuis, waarin we familie en vrienden weer zagen, zijn we opnieuw op pad. Deze keer stuurt Globus2 ons richting het hoge noorden. Via de Baltische landen slingert de route zich langzaam omhoog. En hoewel we geen spectaculaire bergen of beroemde highlights hadden verwacht, raken deze landen ons onverwacht diep. Niet door wat er te zien is, maar door wat er te voelen is. Een stille kracht, bijna ongrijpbaar, maar onmiskenbaar aanwezig.

De Heuvel der Kruisen

Eén plek liet een diepe indruk achter: de Heuvel der Kruisen. Geen poespas, gewoon een heuvel bezaaid met duizenden kruisen. Groot, klein, van hout of metaal, volgekrast of strak afgewerkt. Elk kruis lijkt een verhaal te fluisteren: van verlies, hoop, geloof of verzet. Wat ooit begon als een gedenkplek voor opstandelingen, werd in de Sovjettijd keer op keer platgewalst. Maar steeds weer kwamen mensen terug met nieuwe kruisen. Geen protestmarsen, geen geweld. Alleen volharding en geloof.

Nu is het een bedevaartsoord geworden. Voor ons: een plek die stil maakt. We denken vaak dat je moet knokken om iets te veranderen: luid, fel en hard. Maar daar, tussen al die kruisen, voelde volhouden plots krachtiger dan vechten. Gewoon opnieuw beginnen, steeds weer.

Menselijke keten

In Vilnius stuitten we midden op een plein op een herdenkingstegel. Een eenvoudig steentje,

bijna onopvallend, maar met een enorme lading. Het markeert de plek waar op 23 augustus 1989 mensen hand in hand stonden, als onderdeel van een menselijke protestketen van Vilnius via Riga tot Tallinn. Twee miljoen mensen, zeshonderd kilometer lang. Geen geschreeuw, geen geweld. Alleen handen die verbonden waren in vrede, met de boodschap: tot hier en niet verder. Niet lang daarna volgde de onafhankelijkheid van de Baltische staten. Het is zo'n verhaal dat je stil maakt. Wat een moed vraagt het om vrede te kiezen, juist als onrecht de boventoon voert.

Hobbels onderweg

Verder onderweg weg naar het noorden, merken we dat ook ons eigen leven verandert. Kamperen lijkt simpel, maar dwingt je tot vertragen. Geen overvolle agenda's, geen vergaderingen. Alleen wij, elkaar, en de weg. Dat is juist soms spannend. Geen file om op te mopperen, niemand om je ongeduld bij te lozen alleen jij, met jezelf. En ja, de weg is regelmatig ronduit slecht. Grote gaten, lapwerk, hobbels. Hoe irritant ook, het leert ons

iets. Je kunt niet overal overheen razen. Soms moet je gewoon... meegeven. Vertragen. De hobbels dragen, in plaats van ze te willen fixen.

Vrede begint van binnenuit

We beseffen steeds meer: vrede is niet de afwezigheid van gedoe, maar hoe je met dat gedoe omgaat. Niet beginnen bij de wereld, maar bij jezelf. Stilte zoeken. Die innerlijke pauzeknop indrukken. Niet ergens op een berg, maar gewoon, in je eigen hoofd.

Vrede als keuze, elke dag weer

Reizen doet iets met je. Het leert je dat vrede niet komt met fanfare of vuurwerk. Vrede zit in kleine keuzes. In zachtheid, geduld, in opnieuw beginnen. Steeds weer. Ook als de boel wéér is platgegooid.

Misschien is dat wel de les van deze reis: dat de wereld minder strijdlust nodig heeft en meer zachtheid.

Waar je écht thuishoort

Tekst en beeld: Myrna van Kemenade

Ze zeggen dat je als mens maar op drie plekken op aarde écht kunt aarden. Drie plekken waar je lijf ontspant, je adem dieper wordt en je hart iets zachts zegt als: hier hoor ik te zijn.

Voor mij is één van die plekken zonder twijfel het strand van Castricum. Elke keer als ik daar met blote voeten de duinen afloop, de geur van zout opsnuif, het ruisen van de zee hoor, dan kan ik geraakt worden tot tranen toe. Van geluk. Van herkenning. Van thuis zijn, zonder dat ik er ooit gewoond heb. Het bijzondere is: ik ben iemand die houdt van afwisseling, van ontdekken en reizen. En toch blijft deze plek mij steeds roepen, alsof ze me herinnert aan iets wat ik allang wist, maar vergat. Gewoon zijn.

Een goede vriendin van mij heeft dat met Barcelona. Vanaf haar eerste bezoek voelde het alsof ze daar al jaren leefde. Inmiddels bezit ze er een appartement, en ik vermoed dat ze daar haar oude dag zal slijten, nippend aan cortado's in de ochtendzon. Haar lijf wist het meteen: *hier ben ik op mijn plek*.

Maar het kan ook andersom

Stel je voor: je hebt maanden uitgekeken naar een reis naar Australië. Je hebt blogs verslonden, foto's bekeken, de voorpret was minstens zo groot als de reis zelf. En dan kom je aan... en het voelt niet goed. Niet omdat het land niet mooi is, of de mensen niet aardig zijn. Maar iets in jou zegt zachtjes: nee. Alsof je systeem niet wil landen. Een subtiele onrust. Een mismatch die je niet kunt verklaren. Je reisgenoot geniet volop, maar jij voelt je leeg. Wat dan?

De reflex is vaak: negeren. Doorgaan. Jezelf streng toespreken. 'Doe niet zo moeilijk, geniet gewoon!' Maar misschien is het juist daar dat we onszelf tekortdoen. Want jouw lichaam liegt niet. Het energiesysteem waarin je leeft, voelt haarfijn aan of je op de juiste plek bent. En als je durft te luisteren naar die signalen, zelfs als ze je verrassen of teleurstellen, dan wijzen ze je misschien de weg naar een plek waar je wél thuishoort.

Aarden is geen modewoord

Het is geen vaag concept, geen trend uit een wellnessfolder. Aarden betekent letterlijk contact maken met de aarde. Met je voeten op de grond, je energie terugbrengen naar de basis. En dat kan op verschillende manieren: wandelen op blote voeten, zwemmen in zee, je handen in de tuin steken of gewoon stilzitten in een park. Maar het kan ook zijn dat een bepaalde plek op de wereld jouw energie voedt op een manier die je niet logisch kunt verklaren.

Er zijn mensen die zich diep verbonden voelen met specifieke plekken op de wereld. Soms zelfs plekken waar ze nog nooit eerder zijn geweest. Volgens sommigen heeft dat te maken met oude leylijnen, energetische krachtvelden die over de aarde lopen en waar bepaalde plekken mee resoneren. Stonehenge. Machu Picchu. Of gewoon dat pleintje in je geboortedorp waar je als kind uren in het gras lag te staren naar de wolken.

Waar je moet zijn

Aarden is luisteren. Naar je lichaam, je energie, je intuïtie. En als je dat doet, brengen die signalen je steeds dichterbij de plekken waar je hoort te zijn. Of keer je terug naar die ene plek, telkens weer. Want aarden is niet alleen een plek vinden. Het is thuiskomen. En misschien zijn dat maar drie plekken in je leven, maar als je ze vindt, koester ze dan. En vergeet ze nooit.

"Je lichaam liegt niet, het voelt haarfijn aan of je op de juiste plek bent"

Christiaan de Roo

Op weg naar onsterfelijke muziek

Tekst en beeld: Geraldina Metselaar

Net als de rest van de familie bezit ook hij het talent voor muziek. Tegelijk vond hij zijn eigen draai als dichter, fotograaf en componist. “Een van mijn grootste uitdagingen was ‘soundscapes’* maken voor het hoorspel van Ollie B. Bommel.”

Natuurlijk moest de Hagenaar Christiaan de Roo (1964) op z’n minst piano leren spelen. Wat wil je met een moeder die concertpianiste is en een vader die onder andere directeur van het Residentie Orkest en De Nederlandse Opera was. Plus vier oudere broers die allemaal zeer muzikaal zijn. Van orkestleider in Oostenrijk tot jazzpianist, percussionist en dirigent. “Ik heb welgeteld tien pianolessen gehad van mijn moeder,” onthult Christiaan grinnikend, “daarna vond ik, dat ik het mezelf wel kon leren. Ik was ongelofelijk eigenwijs. Gelukkig wordt dat wat minder,” vergoelijkt hij. “Ongetwijfeld had mijn moeder mij het goed kunnen leren. Ze heeft tot haar 95ste pianogespeeld. ‘Maakt niet uit wat je doet’, zei ze altijd, ‘maar doe het wel goed’. Een belangrijke levensles voor mij.”

Hoe was het bij jullie vroeger met vijf jongens over de vloer?
“Sowieso is de muziek er met de paplepel ingegoten. Ik had een waanzinnige jeugd, werd meegenomen naar ontzettend veel concerten, dansvoorstellingen en opera’s. Op elfjarige leeftijd zag ik in Theater Bellevue in Amsterdam de opera ‘Der Kaiser von Atlantis’. Onlangs ben ik naar deze voorstelling geweest van het Residentie Orkest en de Dutch National Opera Academy in Amare. Prachtig! Onze oudste twee broers waren

overigens al vroeg het huis uit. Maar als iedereen thuis was, kon je je beter bergen.”

Christiaan neemt er even een moment voor, hoe hij het zo goed mogelijk kan omschrijven. “Het was een kakafonie,” verklaart hij na zijn bedenktijd. “Allerlei soorten muziek werden door elkaar gespeeld, er werd gediscussieerd en gefilosofeerd. Voor mijn ouders en zeker voor mijn moeder was niets te gek. We mochten alles van haar. Teken en, schilderen, knutselen, muziek maken, lachen en lezen.” Christiaan herinnert zich ook nog goed de zomervakanties naar Duitsland. “Daar gingen we met z’n allen in een tot de nok gevulde Volvo. De natuur tegemoet. We konden er heerlijk in de bossen ravotten en onze gang gaan. Dat vonden onze ouders belangrijk. Niet vreemd dus, dat we naar De Vrije School Den Haag gingen.”

Christiaan was de laatste van de gebroeders De Roo die naar de iconische school aan de Waalsdorperweg ging. “Ik weet niet of er een zucht van verlichting rondging onder de leraren. Ze hebben het mij nooit zo verteld. Ik heb de grootste lol gehad met sommigen. Zoals meneer Ton ten Böhmer, die ook nog een tijdje onze klassenleraar is geweest. Hij was zo iemand die

‘ut’ zei, in plaats van ‘het’. Toen ik een keer aan hem vroeg: dat ‘ut’, meneer Ten Böhmer, daar hoort toch eigenlijk een ‘h’ voor, antwoordde hij: o ja, je hebt gelijk. Het is ‘hut’. Wij allemaal lachen natuurlijk en meneer Ten Böhmer bleef stoïcijns ‘ut’ zeggen.” Na de middelbare school ging Christiaan als pianist en zanger aan het werk in nachtclubs in de badplaats Scheveningen, waar ook Pia Beck nog weleens optrad.

Toen werd Nederland te klein voor jou?
“Voor de liefde ben ik met een paar koffers, de nodige ambitie en goede moed naar Amerika vertrokken om het daar te gaan maken als muzikant en componist. Ik zat in Pennsylvania, New York, Florida en zelfs in Nashville Tennessee. Na ruim vijf jaar keerde ik, op verzoek van mijn broers, terug om de 65ste verjaardag van onze moeder te komen vieren. Ik kwam en ben nooit meer teruggegaan naar Amerika. Het was leuk. Ik heb er een prachtige tijd gehad en heel veel geleerd op muziek- en levensgebied. Maar ook toen zag en voelde je al het politieke klimaat kantelen. Van relaxed en ongedwongen naar argwanend en gejaagd. Ik was blij dat ik me weer op Nederlandse bodem bevond.”

Eenmaal gesetteld in de lage landen, vindt

Christiaan werk bij Wisseloord Studios in Hilversum.
“Daar had ik een geweldige tijd,” herinnert hij zich. “Internationale artiesten als Sting en Elton John kwamen daar hun muziek opnemen. Ook maakte ik arrangementen voor bedrijfsevenementen.” Na wederom vijf jaar begon Christiaan mee te werken aan hoorspelen als ‘Citroentje met Suiker’ en ‘Tom Poes en Olivier B. Bommel’. De Hagenaar gaat wat rechterop zitten en begint te stralen. Als het aan hem ligt, wordt vandaag nog het fenomeen hoorspel weer ingevoerd.

“Een hoorspel is eigenlijk een soort spannende Netflixserie op de radio of een verhalende podcast met meerdere afleveringen,” legt Christiaan uit. “Maar dan natuurlijk vele malen leuker en spannender met levensechte geluiden en speciaal gecomponeerde muziekarrangementen. Luisteraars zaten wekelijks aan de radio gekluisterd voor een volgende aflevering. De acteur Mark Rietman speelde indertijd Olivier B. Bommel, een beer van een heer en zijn collega Jacob Derwig nam de rol van Tom Poes voor zijn rekening.”

Kunst- en vliegwerk
Aan het team waar Christiaan in zat, de taak bijpassende muziek en geluid te componeren. “Voorafgaand kregen we de tekeningen van de strip van Marten Toonder te zien en op basis daarvan konden we aan de gang gaan. Er is niks recht getekend, alles loopt krom, hoe maak je daar muziek bij? Het lukte ons met het nodige kunst- en vliegwerk. Gelukkig konden we ook allerlei fascinerende geluiden uit een speciale ‘soundscape’ bibliotheek halen. De duif uit Bommel heb ik echter gemaakt met een blokfluit in de bossen. Geloof je niet.”

Hoewel Christiaan zo weer hoorspelen zou willen maken, verzette hij zijn bakens. “Ik fotografeer, schrijf en componeer,” zegt hij. “Het zou toch mooi zijn als ik met mijn muziek een bredere groep mensen weet te bereiken – van jong tot oud. Want net als mijn moeder ga ik door tot mijn 95ste. Mijn dromen zijn misschien minder groot als voorheen. Toch hoop ik ergens dat we de geschiedenisboeken ingaan, of in mensen hun gedachten blijven bestaan. Dat ze af en toe nog eens denken: die familie De Roo heeft toch maar mooi muziek geschreven.”

*Een soundscape verwijst naar de akoestische weergave van een omgeving. Een soundscape van het strand bestaat bijvoorbeeld uit oceaangolven, een zomerbriesje, meeuwen en spelende kinderen in de verte. In 2019 bracht Christiaan zijn eerste dichtbundel uit met de hoopgevende titel: pogingen het leven te laten rijmen. Tijdens de presentatie gaf Désanne van Brederode een inleiding. Heeft u interesse in de bundel? Mail naar nitesounds@gmail.com.

Brief aan de Aarde

Doe mee met de actie en schrijf een brief of gedicht aan de Aarde. Door het schrijven én delen van brieven, brengen we een golf van liefde in beweging voor onze planeet. Maak kans op een jaarabonnement op de Krant van de Aarde.

Voor deelname: lieveaarde.nl.
Jury: Blanche Beijersbergen en Kees Slagter.
Foto: Yvette van den Berg

Brief van de winnares, Eala San Deden, Delfzijl

Lieve Aarde,

Jou, ja jou herken is als deel van mij. Jij in mij en ik in jou.
Beiden hebben we een hart van stilte alleen
wij mensen luisteren er niet meer naar.
Als de wind door de bladeren ruist en zingt
dan voel ik een glimlach.
Ze fluistert 'weet je wie wij zijn?'
en ook 'weet je wel wie jij bent?'

Aarde, je zit zo vol kleuren en wonderen.
Je geeft ons schoonheid en harmonie als we maar
stil willen kijken en luisteren.
Als ik in gedachten een nerf van een blad volg,
kom ik in de aarde tussen de wortels en ontmoet
daar ander wonderleven en voel me dan Alice in Worteland.

In gedachten zweef ik om je heen, veeg van je ronde lijf het leed
dat we je aandeden - en doen - terwijl jij
onvoorwaardelijk blijft geven.
Ik zal je liefde geven keer op keer, net zoals jij ons blijft geven.

We zullen samen zingen, met elkaar praten zonder woorden,
luisteren naar dezelfde melodie van de bron van alles en allen.

Dank je wel, dank je wel, dank je wel en tot een volgende brief.

Eala San.

Cultuur en Multicultuur

Tekst: Mieke Mosmuller | Beeld: Wikimedia en Pixabay

Een tekst over cultuur roept de vraag op, wat is cultuur eigenlijk? Het woord komt uiteraard uit het Latijn en is geba-seerd op een vervoeging van colere, het voltooid deelwoord is cultum. Oorspronkelijk heeft het de betekenis van be-bouwen en opkweken, zoals we dat in de landbouw kennen.

Later, na de middeleeuwen en vooral sinds de 18e eeuw heft het een bredere betekenis gekregen, namelijk beschaving en ontwikkeling. In de 19e eeuw wordt het dan vooral in sociale zin gebruikt in de zin van levenswijzen van volkeren. Zo gebruiken wij het doorgaans als een bepaalde signatuur binnen een volk of een deel van een volk. Wat bedoelen we daarmee dan? De wijze waarop mensen denken, voelen en willen en hoe ze van daaruit de samenleving vormgeven. Dat kan zich bijvoorbeeld uiten in kleding, in voeding, in bouwwerken en in landschapscultuur, maar het uit zich ook in een bepaalde voorliefde voor feest en muziek, voor kunst. Cultuur hangt natuurlijk ook nauw samen met religie omdat religie doorgaans de cultuur sterk bepaalt.

In Europa

Wanneer je begint te denken over cultuur, dan kan de eerste gedachte die opkomt zijn: in Europa is er geen cultuur meer. Mensen denken, voelen en willen uiteraard nog wel, maar een bepaalde eigenheid van de Europese cultuur is moeilijk te vinden. Je vindt natuurlijk wel heel uitgesproken wijzen van samenleven in de fysieke en psychische sfeer die in de verschillende landen in Europa nog altijd heel verschillend zijn, maar

dat de Europese geest nog culturele hoogtepunten voortbrengt, zoals dat in het verleden wel het geval was, lijkt aan een eind gekomen te zijn.

Zelfs binnen Nederland zijn er uiterlijke en psychische culturele verschillen, je hoeft maar te denken aan een Hollander en een Limburger, of een Fries. Dan zijn er alleen al door de taal verschillen in cultuur, maar ook doordat er verschillende religieuze tradities zijn, omdat bijvoorbeeld in Limburg de bevolking vroeger doorgaand katholiek was en in Holland vooral christelijk protestant. Zo heb je dus binnen zo'n klein land als Nederland al culturele verschillen. Maar de christelijke religie in Europa heeft de cultuur toch gezamenlijk vormgegeven en dat uitte zich onder meer in de muziek en de schilderkunst, waarin hoogtepunten te vinden zijn, uitgaand van de christelijke religie. Dat bracht de cultuur op een hoger niveau dan de volkseigenaardigheden.

De Europese bevolking heeft steeds minder behoefte aan een cultuur die op een hoger niveau staat dan alleen op de lichamelijke uitingen daarvan. Natuurlijk is de cultuur in Spanje nog altijd een andere dan in Nederland, maar dat

hangt weer meer samen met het klimaat en met de traditie dan dat de mensen op zich behoefte hebben aan een eigen cultuur. Ze hebben hun nationale trots natuurlijk, maar dat is niet cultuur. Zo komt, wanneer je 'cultuur' zegt in verband met Europa, direct op: Geen cultuur. Wel een zekere beschaving nog - en dan schrijf ik 'nog', omdat je vaak kunt vertwijfelen over de toekomst, wanneer je de decadentie aanschouwt.

Binnenkomende culturen

Nu zijn er volkeren in Europa binnengekomen die wel nog behoefte hebben aan een eigen sterk vormgegeven cultuur, die doorgaans ook op religie berust. Je krijgt dan dus een beeld van een zwak geworden Europese cultuur, omdat de bevolking niets meer 'opkweekt', met daarin binnengekomen culturen die wel sterk zijn. Ik moest denken aan wat er in het lichaam gebeurt wanneer een vreemd lichaam binnenkomt, bijvoorbeeld door een transplantatie. Maar je kan het ook eenvoudiger bedenken, bijvoorbeeld door een splinter. Wat doet het lichaam dan? Het constateert dat er iets binnen is gekomen wat niet bij de eigenheid past en dan zijn er twee wegen: ofwel het kapselt het vreemde in wanneer de kracht niet groot genoeg is. Een ontsteking treedt

"Een multiculturele samenleving kan ideaal zijn, als van beide kanten respect wordt opgebracht voor de cultuurverschillen"

op wanneer de kracht groot genoeg is om het vreemde lichaam naar buiten te werken.

Inkapselen of uitstoten, dat zijn de twee mogelijkheden wanneer het lichaam aangevallen wordt door een vreemd lichaam. Iets dergelijks zie je in de cultuur wanneer een bestaande cultuur wordt bevolkt met een vreemde cultuur. Dan moet die vreemde cultuur ofwel zich inkapselen, gemeenschappen vormen van de eigen cultuur binnen de ontvangende cultuur, of ze worden uitgestoten. Dat de zwakkere ontvangende cultuur de binnenkomende natuur zou laten overheersen is een derde mogelijkheid. Dat betekent dan de ondergang van de bestaande cultuur.

Van niemandsland naar de spirituele kant

Maar er is nog een vierde mogelijkheid. Want de binnenkomst van mensen met een andere cultuur is niet alleen een lichamelijk fenomeen, dus er zou toch een andere weg moeten zijn om daarmee om te gaan, zodat je niet hoeft in te kapselen, ook niet hoeft uit te stoten, en ook niet hoeft te bezwijken. Het antwoord is eenvoudig: De mens is in staat tot liefde, dat betekent dat wanneer je mensen ontmoet, die een totaal andere manier van zijn hebben en die die zijnswijze in cultuur hebben gebracht, je daar niet op af hoeft te gaan, maar dat je je kunt richten op het feit dat het mensen zijn. Mensen die net als jijzelf een geest-zielenwezen zijn en

die in een bepaalde cultuur geïncarneerd zijn. Dat die culturen verschillend zijn hoeft niet te betekenen dat je vergeet dat je als mensen allemaal een geest-zielenwezen bent en dat je met elkaar zou moeten kunnen omgaan op dat niveau, zonder dat de cultuurverschillen een rol spelen. Dat zou wat mij betreft het ideaal zijn van een multiculturele samenleving. Maar dan moet het natuurlijk wel zo zijn dat van beide kanten respect wordt opgebracht voor de cultuurverschillen.

In onze tijd doet de Europese cultuur als het ware afstand van de grandeur uit het verleden en is onderweg naar een nieuwe cultuur die veel meer vanuit het ziele-geestwezen van de mens zal moeten worden vormgegeven. Op het ogenblik zitten we in een niemandsland. Het lijkt absoluut onduidelijk waar het naartoe gaat. Maar wanneer je het van de andere kant bekijkt, meer vanuit de spirituele kant, dan mag je hopen dat dit niemandsland een voorfase is voor een krachtige, spirituele Europese cultuur. Daar moeten de binnenkomende mensen met een heel ander standpunt in de cultuur dan wel respect voor leren opbrengen en niet menen dat het gebrek aan cultuur van de samenleving waarin ze binnenkomen aanleiding is om die cultuur om te vormen naar de eigen principes.

Liefde

Dat zijn gedachten die bij mij opkomen wanneer

ik ga denken over cultuur. De eerste gedachte is dus: in onze streken zijn we onderweg naar een verlies van cultuur - hopelijk niet ook een verlies van beschaving - maar dat verlies moeten we toch zien als een noodzakelijk verlies om te kunnen komen tot een doorbraak naar de spirituele cultuur. De daaruit voortkomende gedachte is: daarvoor mogen we van mensen die bij ons geborgenheid zoeken wel respect vragen. Dan komt een samengaan van verschillende culturen beslist harmonisch tot stand. Als we maar ons mens-zijn als mensheid tot een nieuwe cultuur weten te vormen, die met behoud van de verschillen leidt naar samenklank.

Als arts heb ik veel contacten gehad met mensen uit andere culturen en ik heb eigenlijk nooit ervaren dat dat een probleem is. Als je jezelf vrijmaakt van gedachten en gevoelens met betrekking tot de verschillen, dan treedt dat bij de ander ook op. Mensen zijn mensen en dat gaat uit boven welke cultuur dan ook, want ieder mens verlangt naar erkenning van het mens-zijn. Liefde heet dat.

De magische melange van hout en mos

Tekst: Frans van der Beek | Beeld: HOUT&MOS / Portret: Jonne Lucia

De natuur is de leermeesteres van de kunst. Dit begrip wordt vrijwel letterlijk in praktijk gebracht door Michiel de Jong (46) in zijn atelier in een Amsterdamse creatieve broedplaats. Daar vervaardigt hij kunstwerken en meubels met als ingrediënten hout en mos. De naam van zijn bedrijf zal daarom niemand verbazen... HOUT&MOS.

Michiel werkte ‘in een vorig leven’ als projectmanager bij de ontwikkeling van informatiesystemen. Toen zijn werkgever en hijzelf meenden dat hun wegen moesten scheiden, kwam er ruimte voor zijn passie: het kunstenaarschap. Hij nam afscheid van de beeldschermen en volgde een tweejarige opleiding tot meubelmaker en houtbewerker om daarmee zijn liefde voor de natuur in combinatie met zijn ambacht te verwezenlijken. Dat resulteerde in bijzondere installaties waarin hout en mos de belangrijkste bestanddelen zijn. “Ik heb me al heel lang beziggehouden met hoe wij ons als mensen verhouden tot de natuur,” zegt Michiel. “Nu heb ik de mogelijkheid om daar vorm aan te geven door het maken van mooie objecten die daar invulling aan geven. En op een gezonde manier fysiek bezig te zijn.”

Alarmfase voor natuurbehoud

Die objecten zijn niet alleen mooi; ze zijn bijzonder door de geometrische vormen, het materiaal en de boodschap die daarin is verpakt. Hij toont een uit de kluiten gewassen werk

dat aan de buitenkant zijn artistieke signatuur kenmerkt, de honingraatachtige vormen, en aan de binnenzijde een serie van zes parelachtige lampen. Die gaan aan en uit in het morseteken SOS, het noodsignaal dat door telegrafisten wordt gebruikt. De boodschap is duidelijk: de alarmfase voor natuurbehoud is ingegaan. En dat in een oogstrelende en intrigerende vormgeving. Het kunstwerk is net teruggekomen uit het Van Eesteren Museum in Amsterdam, maar het oeuvre van Michiel de Jong was ook te zien in een expositie van Museum Het Schip en in de Dutch Design Week in Eindhoven. Zo timmert hij letterlijk aan de weg om zijn collectie de bekendheid te geven die het verdient. De volgende fase wordt de ontdekking van zijn artistiek meesterschap door een galerie. Alles op z'n tijd.

Origineel natuurproduct

“Ik haal mijn inspiratie onder andere uit patronen in de gewelven van renaissancekerken en glas in lood. Ik heb daar geen religieuze bedoeling mee, maar het stemt me tot nadenken hoe ik

deze figuren kan verwerken in mijn eigen kunst.” Michiel gebruikt meestal als basis een tafelblad of een kast, waarvan hij de lak verwijderd en het geheel met de toevoeging van mos en hout een nieuw leven geeft. Zo blijft het een origineel natuurproduct. Het mos lijkt een levend organisme, maar dat is het niet. Toch blijft de meanderende kleur behouden.

Michiel geeft ook interieuradvies aan wie de binnenhuisarchitectuur wil verfinaaien met een vleug natuur. “Als ontwerper bespreek ik dan met de klant wat de beste en de mooiste oplossing is, ook omdat mos een akoestisch effect heeft.” Zo linkt hij het vak meubelmaker aan dat van de ontwerper en maakt dus niet alleen kunst, maar ook meubels als maatwerk. Wie zich wil oriënteren wat betreft het ambachtelijk kunstenaarschap van Michiel de Jong kan het best even een kijkje nemen op zijn website www.houtenmos.nl of op instagram: @houtenmos. Daar gaat een wereld aan besef hoe de natuur als inspiratiebron voor de kunst fungeert voor de bezoeker open.

Krant Aarde

Kunstwerken
en opdrachten
info@houtenmos.nl

Het is maar een mening

Tekst: Janine Schimmelpenninck | Beeld: Dreamstime

De moderne mens barst van de meningen. We hebben over bijna alles wel een oordeel klaar. Of het nu gaat om politiek, klimaat, gezondheid, technologie — overal weten we wel iets van te vinden. En als we het even niet weten, voelen we toch iets en dat gevoel lijkt steeds vaker voldoende reden om dat hardop te ventileren. Het is tegenwoordig lastiger om géén mening te hebben dan er wel één te hebben. Alsof zwijgen of twijfelen een zwakgebod is geworden.

De drempel voor het vormen van een mening ligt dan ook bijzonder laag. Waar vroeger nog werd aangenomen dat je enige kennis van zaken nodig had — inhoud of context — volstaat tegenwoordig een indruk, een emotie of simpelweg een onderbuikgevoel. En onze samenleving herbergt een hoop stevige onderbuiken. Aangewakkerd door sociale media, talkshows en polariserende nieuwsberichten worden die onderbuiken dagelijks geactiveerd. Het resultaat: veel verontwaardiging, veel kabaal en steeds minder ruimte voor nuance.

Gesprek wordt een strijd

Een mening is in de kern niets meer dan een oordeel. En toch behandelen we meningen alsof ze heilige waarheden zijn. Dat is precies het gevaar want zodra een mening als waarheid wordt beschouwd door degene die haar uitsprekt, ontstaat de neiging om die mening te verdedigen met hand en tand. We laten ons dan niet meer leiden door nieuwsgierigheid of twijfel, maar door bevestiging van het eigen gelijk. En waar meningen botsen, lopen emoties op. Het gesprek wordt een strijd en luisteren verandert in wachten tot je weer mag spreken. Sociale media hebben ons gedruild in het snel oordelen, reageren en partij kiezen. Het algoritme

beloont snelheid en stelligheid, niet reflectie of verdieping. Wat telt is hoe snel je iets kunt roepen — liefst in een pakkende oneliner met een scherp randje. Begrip? Context? Dialoog? Daar is geen ruimte voor. En dus dreigt iets fundamenteels verloren te gaan: onze tolerantie.

Speelruimte om te ontwikkelen

Tolerantie vraagt namelijk iets wat haaks staat op de logica van sociale media: vertraging. Tolerantie betekent dat je even pas op de plaats maakt. Dat je je oordeel uitstelt. Dat je bereid bent om niet meteen gelijk te willen hebben, maar eerst probeert te begrijpen. Het betekent dat je de ander niet wegzet, maar benadert met openheid. En dat vraagt moeite. Het is geen vanzelfsprekendheid, maar een oefening in empathie, geduld en zelfreflectie. Tegelijkertijd is die oefening essentieel. Want zonder tolerantie is er geen ruimte om fouten te maken. En zonder fouten geen groei. We leren niet van ons gelijk, maar van onze vergissingen, van het luisteren naar iets dat schuurt, van het zien van een ander perspectief. In een samenleving waar elke misstap meteen wordt afgestraft met publieke verontwaardiging, verdwijnt de speelruimte die nodig is om te ontwikkelen — als individu, maar ook als collectief.

Overpeinsknop

Stel je voor dat er op sociale media, naast de like- en dislikeknoppen, ook een overpeinsknop zou bestaan. Een knop die niet inzet op onmiddellijke instemming of afwijzing, maar op reflectie. Op vertraging. Op een pauze in het gesprek. Een signaal dat je niet per se een mening hebt, maar wel bereid bent om te luisteren, te verdiepen, te heroverwegen en te zwijgen. En wat als de algoritmen hierop afgestemd zouden zijn? Dan zou er meer ruimte zijn voor beschouwing, voor het leggen van verbanden, nuanceren en onderzoeken. Dan zouden we onzekerheid waardig kunnen dragen in plaats van onze waardigheid uit te hollen in vluchtige meningen. Wanneer zelfs de wetenschap — gestoeld op bewijs, onderzoek en toetsing — wordt afgedaan als ‘ook maar een mening’, dan zegt dat veel over hoe uitgehold het begrip mening is geraakt. Niet alles is een mening. En niet elke mening is evenveel waard. Maar goed dat is maar een mening.

Janine Schimmelpenninck
Auteur: ‘Natural Skills – een natuurlijke kijk op de psychologie’

Krant Aarde

Eerzucht als designerdrug

Tekst: Ronald van Soest | Beeld: www.worldhistory.org

Voor het legaliseren van drugs staan de twee kampen nog steeds ver uit elkaar. Slimme criminelen hadden daar toen wat op gevonden: de designerdrug. Een legal high, waarbij ze verboden stoffen in de drug vervangen door toegestane componenten. Probleem is dat de onderlinge verhoudingen zelden constant zijn, met allerlei gebruikersgevaaren als gevolg. De lozingen zijn nog steeds illegaal, een giftige injectie voor de Aarde.

Einde designerdrug?

De wetgever wil nu een beslissende klap uitdelen in dit kat-en muis spel en gaat op voorhand een grote verbodsl lijst publiceren, met daarop veel populaire stoffes. Maar geen nood; er blijft één designerdrug over: ‘Eerzucht’. Zowel het verlangen naar, als het effect van succes zijn in hoge mate verslavend. Roes en euforie. Het kan al beginnen op vrij jonge leeftijd. Laatst hoorde ik tijdens een interview drie tienermeisjes hetzelfde antwoord geven op de vraag wat ze later wilden worden. ‘Beroemd!’ Toegegeven, de hang naar succes heeft meerdere gezichten maar eerzucht is de meest verleidelijke.

Duivels dilemma

Nog jonger was Achilles, de held uit de Griekse mythologie. Direct na zijn geboorte stelde zijn moeder, de nimf Thetis hem de hamvraag. ‘Wilde hij een vredig bestaan leiden en oud worden, of een roemrijk leven met als eindleeftijd 33?’ De vroegrijpe Achilles koos voor het laatste. Thetis dompelde hem onder in een rivier die hem onkwetsbaar maakte, de Styx. Alleen zijn hiel die ze vasthield tijdens de doop bleef kwetsbaar. Zelfs met dodelijke consequenties.

Greatest of All Time

Geen tijdgenoot, wel uit dezelfde contreien; toptennisser Novak Djokovic. Jarenlang woedde de discussie over wie nu de grootste tennisser aller tijden was (GOAT). De geharnaste Serviër, of de gracieuze Federer. Of misschien toch Nadal. Dat pleit heeft Djokovic gewonnen. Toch blijft hij desperaat zijn volgende grandslamtitel najagen. Scheidsrechters en ballenjongens toebijnd na een misser of nadelige beslissing. Als hij uiteindelijk dan toch weer aan het langste eind trok, verscheen zijn meest beminlijke glimlach. Bevrijd van de immense druk die hij zichzelf nog steeds oplegde. Voor even. Djokovic had verwacht dat toen Nadal en Federer stopten, hij populairder zou worden. Maar nog steeds waren de ‘fluiters’ in de meerderheid. Federer en Nadal blijven onverslaanbaar in populariteit. Succes zit hem dus niet altijd in prestaties.

Nobelprijs als Grand Slam

Ook in academische kringen heeft succes een tweekoppig gezicht. Kijk maar naar Benjamin List, nobelprijswinnaar en verzamelaar van academische titels. De Duitse scheikundige

had er een levensbedreigende ervaring voor nodig om tot diep zelfinzicht te komen. Hij dreigde te verdrinken in de oceaan, alleen overleven telde nu. Al zijn energie gericht op ademen. Eenmaal gered besepte dat hij dat zijn leven vol eerzucht was, vaak verborgen. List voelde het dopamineshot als iemand hem weer eens citeerde. Dacht alweer aan een volgende Nobelprijs. Hij slaagde erin die ambities nu naar het tweede plan te brengen, niet meer als Leitmotiv.

Eendimensionale rol

Natuurlijk heeft prestatiedrang ook positieve effecten. Zonder die smeerolie zou de maatschappij vastlopen en grote doorbraken in de wetenschap, sport of kunst nooit zijn bereikt. Het is alleen de afhankelijkheid eraan die beklemmend werkt. List is meer dan alleen maar een geleerde, en Djokovic meer dan alleen een tennisser. En iedereen is meer dan alleen een lichaam met zintuigen en een brein erin. De ziel is in wezen op zoek naar andere, hogere vormen van voldoening. Heeft eigenlijk aan ‘zichzelf’ genoeg, is vrij van ieder verlangen. Maar gewaardeerd te worden om wie je bent is een mooie tussenstap. Het bewijs hiervoor leverde Djokovic zelf onlangs.

Nederlaag of overwinning?

Hij had net een zinderende halve finale verloren op Roland Garros, Parijs. Tijdens de persconferentie was hij zichtbaar aangedaan, echter zonder frustratie. Hij had dan weliswaar een grote wedstrijd verloren, maar toch zag hij dit als ‘een van zijn grootste matches ooit’. Het publiek had voor het eerst massaal zijn kant gekozen, ondanks zijn nederlaag.

Alexander en Diogenes

De klassieke oudheid was soms verrassend helder. Ze verhaalt over een ontmoeting tussen de grote veldheer Alexander de Grote en de ziener Diogenes. De laatste leefde heel simpel in oude voden in een soort buis, eten en drinken beperkt tot het hoogst noodzakelijke. Wars van vleierij. Toch raadpleegden velen hem vanwege zijn inzichten. Alexander die geïntrigeerd was door deze asceet, vroeg hem wat hij voor hem kon doen. “Alleen dat je uit mijn zonlicht gaat,” antwoordde Diogenes. De generaal die Alexander flankerde trok zijn zwaard om deze brutaliteit te bestraffen. Maar Alexander hield hem tegen, beseffende dat deze man vrij was van enige vorm van verlangen. Wie was hier de ‘grote’?

De keuze van Achilles was vanuit vrije wil maar onomkeerbaar. Benieuwd wat u zou kiezen.

Natuur / Cultuur / Voeding / Gezondheid / Transitie / Inspiratie

Krant

vd

 Aarde

De krant van groen Nederland

Natuur

Inspiratie

Voeding

Cultuur

BIOMAGAZIN
OVER BIOLOGISCH & BEWUSTZIJN

Krant

vd

 Aarde

De krant van groen Nederland

Tuinieren voor wilde dieren

Word abonnee en ontvang

Krant

vd

 Aarde

De krant van groen Nederland

6 x per jaar thuis!

Zo houdt Valkenburg droge voeten

Tekst: Frans van der Beek | Beeld: Wikimedia en natuurkracht.org

Ontkenners van de klimaatcrisis zul je in Valkenburg niet veel tegenkomen. In 2021 werd de Limburgse stad overspoeld door kolkend water. Voor de inwoners van de charmante stad het bewijs dat de opwarming van de planeet ook lokaal dramatische gevolgen kan hebben.

“Kijk,” zegt de gids die mij op een zomerse dag ontvangt op een terras in Valkenburg. “Zie je dat hek? Nou, het water stond tot die hoogte.” Het is nauwelijks voorstelbaar hoe traumatisch die watersnood moet zijn geweest. Vier jaar later is er een initiatief gestart dat de veiligheid voor de toekomst moet garanderen. Niet vanuit de overheid, maar door de getroffen zelf.

Die ochtend is er op het plein in het centrum een expositie geopend met foto’s op plakATEN waarop de suggesties van de inwoners illustratief worden vermeld. De expositie reist de komende tijd door de provincie om zoveel mogelijk mensen te attenderen op het motto ‘Water vasthouden en vertragen in het Geuldal’. Daarbij is het de bedoeling om natuur in te zetten tegen wateroverlast en droogte. Die kar wordt getrokken door de coalitie Natuurkracht in samenwerking met diverse milieubewegingen.

Gevaren ontwijken
De watersnood is helaas geen uniek verschijnsel. Extreem nat en droog weer zal steeds vaker voorkomen. Dat schreeuwt om ingrijpende maatregelen. De Limburgers wachten niet af wat de notabelen van bovenaf ondernemen

om de gevaren te ontwijken. Ze nemen zelf het heft in handen. Natuurkracht stelde daarom een rapport op waarin zes richtingen naar een oplossing worden benoemd. Die betreffen de opvang van regenwater door begroeiing en meer absorptie door de bodem. Ook het vertragen en vasthouden van afstromend water en het ruimte geven aan natuurlijke overstromingsvlaktes.

Dat is nodig omdat het huidige landschap niet meer in staat is grote hoeveelheden hemelwater goed te verwerken. Dorpen en steden zijn zo betegeld en geasfalteerd dat water bij heftige buien niet anders kan dan woest kolkend door de straten stromen. Op hellende plekken zonder bomen en struiken is de rem op het water verdwenen. Het dichtbevolkte dal is dan de dupe. De oplossing is ‘natuurlijke sponswerking’ waardoor regenwater wordt opgenomen, opgeslagen en vertraagd weer afgegeven. De coalitie Natuurkracht pakt de zaken met daadkracht aan. Ze nodigt provincie, gemeenten, waterschap, grondeigenaren, bedrijven, burgers, plannenmakers en ontwerpers uit om in actie komen. Ze willen de kans voor natuurlijke maatregelen uitwerken en realiseren.

Geen dure en industriële machinerie, maar de natuur het werk laten doen.

Drie principes
Een uitzonderlijk voorstel met een vernuftig uitgewerkt plan, met een accent op de functie van bodemleven en vegetatie. Met de reizende foto-expositie van de inbreng van getroffenen wordt de aandacht op dit streven gevestigd. Daarbij worden drie principes gehanteerd: beschadig de natuur niet, benut de kracht van de natuur om wateroverlast en droogte te bestrijden en help de natuur om zich aan te passen aan klimaatverandering.

Natuurkracht.org is de website waar alle informatie over de activiteiten en de ontwikkelingen worden bijgehouden. Je vindt er bijvoorbeeld diverse fietsroutes om het bedreigde landschap te doorkruisen met als boodschap: Laat je inspireren door de natuur én elkaar om samen te leren hoe we droge voeten houden. Er is een onlinetraining te vinden hoe je zelf kunt bijdragen aan de strijd tegen het wilde water. Zuid-Limburg geeft daarmee een bezielend visitekaartje af. Het is geen sinecure om de verstoorde natuur zelf in te zetten om de overlast in toom te houden. Daar is mensenwerk en samenwerking voor nodig.

Ik kijk vanaf het zonovergoten terras nog even rond waar slenterende toeristen genieten van wat Valkenburg te bieden heeft. Geen druppel te bekennen. Het is weer kurkdroog en dat willen ze graag zou houden met hun ambitieuze project. Die droogte maakt wel dorstig! En daar hebben ze in Limburg ook een praktische en prettige oplossing voor. “Ober, graag nog zo’n frisse gele jongen met een wit petje...”

Krant Aarde

Hier in Limburg is er wateroverlast. Laten we gewoon dingen proberen. Laten we niet wachten op de overheid en zelf aan de slag gaan met wat we kunnen en met de mensen die dat willen. Zo kunnen we een beweging in gang zetten, waarbij anderen kunnen aansluiten. Wij van Lubosch Land bouwen een voedselbos, dat als landbouwmethode nog in ontwikkeling is, maar zeker veel water vasthoudt in de bodem. Iedereen kan iets doen door bomen of hagen te planten en zo bijdragen aan het vasthouden van water.

Laura Nieboer
Lubosch Land

80 jaar Margraten

Tekst: Frans van der Beek | Beeld: Petra en Boy Naaijkens

Nu ik toch in Valkenburg ben, dacht ik: kan ik ook wel even langsgaan bij een van de trouwe verspreiders van De Krant van de Aarde, de NatuurShop Madelief van Petra en Boy Naaijkens. Daar trof ik het goed gemuste echtpaar en ontspon zich een boeiende conversatie. We bespraken de viering van 80 jaar bevrijding van hun stad. Boy gaf me een boek met 80 nog niet vertelde verhalen over die gebeurtenis. En ik kwam erachter dat zij ook enkele graven op de het militaire kerkhof Margraten onderhouden, waaronder de laatste rustplaats van soldaat Max Chotin. Alle 8300 graven worden verzorgd door inwoners uit de omgeving. De animo voor deze respectvolle bezigheid is groot, want er bestaat zelfs een wachtlijst. Boy Naaijkens raakte bevriend met Arthur Chotin, de zoon van soldaat Max Chotin. Hij toont mij een artikel in de Washington Post van tien jaar geleden met de kop ‘Amerikanen gaven hun leven om de Nazi’s te verslaan. De Nederlanders zijn dat nooit vergeten’.

Ik volsta met een citaat uit die reportage. Dat zegt genoeg.

“Arthur Chotin stond met tranen in de ogen voor de grafsteen met de Davidster van zijn vader. Naast hem stond Boy Naaijkens, een eigenaar van een Nederlandse natuurvoedingswinkel die in 2006 het graf van sergeant Max Chotin van de legerstaf adopteerde en daar sindsdien bloemen plaatst. Dit was de eerste keer dat beide mannen samen hun respect betuigden. Arthur Chotin was 11

maanden oud toen zijn vader omkwam bij een auto-ongeluk in België op 3 november 1945, ongeveer zes maanden na de bevrijding. Max was op weg om het papierwerk te verwerken dat hem en zijn mannen naar huis zou hebben gestuurd. Pas eind 2014 nam Chotin contact op met de adoptieambtenaren van de begraafplaats, kreeg de naam en het adres van Naaijkens en schreef hem.

Bij het graf van Max, waar Naaijkens de dag ervoor rozen had neergelegd, vertelden de mannen over de doden en het verdriet dat ze hadden doorstaan. Naaijkens en zijn vrouw verloren al op jonge leeftijd twee van hun drie zonen.

“Alle verliezen zijn verschrikkelijk”, zei Naaijkens. “Maar het verlies van kinderen...”, zei Chotin, terwijl hij wegliep. “Je hebt je vader nooit ontmoet?” vroeg Naaijkens. “Hij stief toen ik zes weken oud was,” zei Chotin. “Ik leef. Ik heb een vrouw. Ik heb kinderen. Daar heeft hij nooit iets van geweten. Dat is de ultieme oneerlijkheid.” Naaijkens zette zijn bril af en wreef in zijn ogen.

Chotin besloot zijn speech op Margraten met de woorden: “Door deze doden een deel van je familie te maken, ben je een deel van onze familie geworden. Je hebt een band tussen ons gecreëerd die nooit verbroken zal worden. Dus, vanaf vandaag, vanaf nu tot het einde der tijden, hartelijk bedankt.”

Seizoener

TIJDSCHRIFT VOOR DE WALDORFWERELD | ZOMER 2025

Neem nu een jaar-abo op **Seizoener**! Het tijdschrift voor mensen die zich graag laten inspireren door de vrijeschool, de antroposofie en waarde hechten aan liefdevolle zorg voor mens en aarde. T/m 31 aug '25: € 34,- i.p.v. € 43,- met code KA2502 | seizoener.nl/abonneren

Ontdek de Art Makes Sense aquarelpotloden

Maak van je tekening een levendig aquarel!

Art Makes Sense aquarelpotloden zijn kleurpotlood en aquarelverf in één! Ze liggen perfect in de hand en gaan lang mee. Met het penseel creëer je zo een levendig aquarel. In 12 schitterende kleuren, gebaseerd op Goethe's kleurencirkel.

Interesse? Mail naar info@mercurius-international.com of bel +31 40 264 58 00
www.mercurius-international.nl

Winnaar: Karin Kamp

FOTOWEDSTRIJD LandschappenNL

Heb je een foto gemaakt van een mooie, bijzondere of typische plek in de Nederlandse natuur? Stuur die dan met toelichting naar de Krant van de Aarde. Elk nummer plaatsen we de beste inzending. Mail naar: redactie@krantvandeaaarde.nl onder vermelding van je naam en adres. De winnaar wordt ook beloond met een jaarabonnement en door onze partner LandschappenNL met het boek het boek ‘Bos en Klimaat’ van Simon Klingen.

Samen voor ons Landschap

LandschappenNL is het samenwerkingsverband van 20 provinciale organisaties, dat zich inzet voor het behoud en ontwikkeling van ons landschap waarin we wonen, werken en recreëren. Het landschap vraagt om duurzaam beheer, zodat we er nu en in de toekomst van kunnen genieten. LandschappenNL werkt samen met mensen, organisaties, bedrijven en overheden, via projecten en lobby.

Winnende foto van Karin Kamp, Zwiggelte

Drenthe is bij veel mensen bekend als een bosrijke provincie. Deze foto die is genomen vlakbij Elp een dorp midden in Drenthe en bevestigt dat beeld. Toch is dat niet altijd zo geweest. In het begin van de 19e eeuw waren grote delen nog heide of zoals dat toen heette ‘woeste grond.’ Het areaal aan bos zou toen minder dan 1000 ha beslaan. In die tijd was Nederland één van de bosarmste landen van Europa. Om dat te veranderen is in 1917 de ‘Boswet’ opgesteld die het bosareaal moest beschermen en weer laten groeien. De motivatie kwam niet alleen vanuit de bosbouw, maar ook om zandverstuivingen tegen te gaan. In de crisisjaren '30 van de vorige eeuw werden in het bijzonder veel naaldbossen aangelegd. Lariksen, sparren en dennen zijn snelgroeiende boomsoorten met rechte stammen die gunstig zijn voor de productie van inlands hout. De boswet is nu via de wet natuurbescherming onderdeel van de omgevingswet. Ook nu is er hernieuwde aandacht voor het bosareaal. Tegenwoordig is nieuw bos van belang vanwege natuurdoelen en vooral ook voor de vastlegging van koolstof om zo klimaatverandering af te remmen. Het Rijk heeft sinds enkele jaren een bossenstrategie opgesteld met als doel het areaal bos met 10% te vergroten. Voor Drenthe betekent dat 3.700 ha meer bos.

Gerrit-Jan van Herwaarden, LandschappenNL

Frans van der Beek volgt de ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid op de voet. Hij ergert zich aan de wijze waarop we van de Aarde lenen en weigeren om terug te betalen. En is blij met initiatieven die het welzijn van de planeet bevorderen. Frans geeft een rode kaart aan iedereen die het milieu en de natuur vernietigt en prijst met een groene kaart alle inspanningen die het leefklimaat bevorderen of herstellen. Suggesties zijn welkom op redactie@krantvandeearde.nl.

DE VERSTEENDE STAD

De verstening in de dertig grootste gemeenten van Nederland is in vijf jaar flink toegenomen blijkt uit onderzoek van milieuroorganisatie Natuur & Milieu. Het aantal vierkante meters openbaar groen per huisadres daalde met maar liefst 24%. De organisatie roept de minister op om ervoor te zorgen dat het groen in steden gelijke tred houdt met de woningbouw. 'Alleen zo blijven onze steden groen, gezond en geliefd'. Het aantal woningen neemt toe en tegelijkertijd is er een verlies van openbaar groen (658 hectare, ofwel 2,5 procent). Dit geldt voor 21 van de 30 onderzochte gemeenten. De helft van alle buurten is op dit moment versteend. In de vier grote steden Amsterdam, Utrecht, Rotterdam en Den Haag is dat zelfs bij 7 op de 10 buurten het geval. Een buurt is versteend als er minder dan 75 m² openbaar groen is per woonadres. Het aantal versteende buurten nam de afgelopen vijf jaar met bijna 8% toe. Vergroening van de leefomgeving vermindert het aantal patiënten met ruim 62.000. Voldoende vegetatie is ook van belang voor de planten en dieren in de stad.

WAT IS DROGE STOF?

Lezer Eric van Duijse reageerde op mijn artikel over microplastics en vraagt zich af wanneer ik aandacht ga geven aan droge stof in mineraalwater. Nou, nu dus. Hij schrijft: "Ik was in Spanje waar op plastic flessen en blikjes geen statiegeld wordt geheven. Dus ook geen last van haperende machines, opengebroken vuilnisbakken en extra winst voor de industrie. Wij gebruiken al jaren de glazen literflessen Spa omdat deze de laagste hoeveelheid droge stof bezit. Men weet niet wat er allemaal in deze droge stof zit (medicijnresten?). Vittel heeft bijvoorbeeld 1084 mg/l droge stof en Spa slechts 38mg/liter. Overigens wordt droge stof niet gemeten in het drinkwater. Het is wettelijk niet verplicht, zegt de waterleidingmaatschappij en meten we het dus ook niet." Ik moest wel even opzoeken wat droge stof in water is. Komt-ie: Dat is het overgebleven percentage gewicht van een monster nadat al het water is verwijderd door het te drogen in een gecontroleerde omgeving, zoals een oven, en het gewicht te meten voor en na het drogen.

GLYFOSAAT SCHAADT

In de medische wetenschap wordt het begrip Primus non nocere (in de eerste plaats niet schaden) gehanteerd. Als iedereen dat begrip zou toepassen, dan zag de samenleving er op slag een stuk beter uit. Dat geldt helaas niet voor het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden. De rechter veroordeelde het Ctgb omdat het een schimmelbestrijder had toegelaten zonder de meest recente onderzoeksgegevens mee te laten wegen. Ook onkruidbestrijder glyfosaat mag van het Ctgb worden gebruikt, zolang het onderzoek naar de gevaren loopt en dat kan nog jaren duren. Rechtbanken deden al uitspraken over gezondheidsrisico's voor omwonenden door gebruik van pesticiden. Hoewel de middelen door het Ctgb zijn toegelaten, oordeelden rechters dat het gebruik uit voorzorg moet stoppen. Critici menen dat het Ctgb de oren laat hangen naar economische belangen. Daar sluit ik me bij aan met verdenkingen die ik hier om juridische redenen niet kan beschrijven.

GROENE STROOM GENEGEERD

Duurzaamheid speelt nauwelijks een rol bij het uitzoeken van een nieuw energiecontract. Slechts 4 procent van de Nederlandse huishoudens kiest bewust voor groene stroom van Nederlandse bodem. Dat blijkt uit onderzoek van Energievergelijk.nl. Opvallend is dat energieleveranciers zelf wel de omslag hebben gemaakt. Inmiddels leveren 15 van de 27 energieleveranciers uitsluitend duurzame stroom die volledig in Nederland is opgewekt. Via de energievergelijker kunnen huishoudens kiezen voor 100 procent groene stroom die in Nederland is opgewekt. Toch maakt slechts 1 op de 25 mensen

die een vergelijking doen, hier daadwerkelijk gebruik van. De rest? "Die kijkt vooral naar het maandbedrag," zegt energie-expert Bart Koenraadt. "Voor de meeste mensen zijn de tarieven en kortingen doorslaggevend." Opvallend genoeg zijn duurzame keuzes vaak niet eens zo veel duurder.

STOP DE BOSBRAND

Bosbranden vernietigen wereldwijd elk jaar ongeveer drie tot vier procent van het land. Dat leidt tot enorme uitstoot van broeikasgassen en verontreinigende stoffen. Een studie benadrukt de noodzaak van gericht onderzoek en effectieve managementstrategieën om de gevolgen van bosbranden te beperken. Dr. Hongliang Zhang, een vooraanstaand onderzoeker: "Onze bevindingen benadrukken de dringende noodzaak van wereldwijde samenwerking om de toenemende dreiging van bosbranden te bestrijden. De variabiliteit in bosbrandactiviteit over continenten weerspiegelt de complexe interacties tussen klimaatverandering, vegetatie en menselijke factoren. Door ons te concentreren op risicogebieden en de brandbeheerpraktijken te verbeteren, kunnen we de ernstige gezondheids- en milieueffecten van deze branden verminderen." Meneer Zhang komt geen moment te vroeg met zijn oproep nu overal ter wereld gigantische vuurzeeën verzengend woekeren.

Redacteur Frans van der Beek deelt rode en groene kaarten uit. **Groen** maakt blij en **rood** moet anders.

PFAS-BOEVEN IN DE CEL

Dit is goed en slecht nieuws, maar laten we beginnen met het goede. In Italië zijn onlangs elf directeuren veroordeeld tot celstraffen tot zeventien jaar voor PFAS-vervuiling. Het chemiebedrijf Miteni in Trissino heeft jarenlang PFAS geloosd, waardoor het grondwater ernstig is aangetast met uiterst kwalijke gevolgen voor de gezondheid van honderdduizenden mensen. In Italië pikte de overheid dat niet langer en sleepte de directie voor de rechter die het geboefte meteen achter de tralies opsloot. Zo doe je dat met sluipmoordenaars. Nederland vooralsnog blijft steken bij het opleggen van slechts enkele administratieve maatregelen aan vervuilende bedrijven. Conclusie: slappe hap! Laat het Openbaar Ministerie een voorbeeld nemen aan hun Italiaanse collega's. Rijdt de boevenwagens voor bij Chemours in Dordrecht en pak ze op. Strafrechtadvocaat Bénédicte Ficq deed twee jaar geleden al namens duizenden burgers aangifte tegen Chemours. Maar het OM aarzelt nog. Intussen gaat de vervuiling gewoon door.

BATTERIJ OP ZOUT

Batterijdeskundige Auke Hoekstra bekeek nieuwe batterij-ontwikkelingen en ontdekte de zogeheten sodiumbatterij. Sodium is gewoon natrium. Dat gaat in de volgende generatie batterijen lithium vervangen, verwacht Hoekstra. Natrium is overal ter wereld eenvoudig te winnen, want het is gewoon keukenzout of zeezout. Het bestaat uit natrium en chloor, met NaCl als formule. Scheidt die twee en er ontstaan oneindige hoeveelheden natrium, vrijwel voor niets. In Nederland moeten we door

Heb je goed of slecht nieuws? Mail Frans!

redactie@krantvandeearde.nl

de energietransitie ons stroomnetwerk voor 236 miljard euro versterken. In plaats daarvan kunnen we ook overal goedkope batterijen neerzetten, die lokaal energie opleveren. De batterijen kosten ongeveer vijf miljard euro en maken een groot deel van de 236 miljard aan investeringen in het netwerk overbodig. Europa moet nu vaart maken bij het ontwikkelen én produceren van natrium-batterijen. De TU Delft heeft een kenniscentrum dat grote vooruitgang boekte bij het verbeteren van deze technologie. Alle grondstoffen voor die batterij heeft Europa binnen de eigen grenzen.

BLOEMEN ZONDER GIF

We vinden het normaal dat alle bloemen het hele jaar door in de winkel te koop zijn. Dat is niet erg duurzaam. Er schuilt een industrie achter van dag en nacht verwarmde en verlichte kassen, waarin veel pesticiden worden gebruikt. Plus een wereldwijd logistiek netwerk van koelwagens en vliegtuigen. Een Nederlandse roos heeft bijvoorbeeld net zoveel klimaat-impact als anderhalf uur je huis verwarmen. De bloemenindustrie is dus natuuronvriendelijk, maar dat kan volgens Wilderful worden voorkomen. Deze nieuwe, duurzame bloemenbesteldienst levert boeketten die worden geteeld door biologische kwekers uit Nederland. Wilderful-boeketten komen uit het seizoen, zijn gemaakt van bloemen die groeien in de volle grond en worden gemaakt met respect voor de natuur. Zonder pesticiden, met een korte keten, volledig afkomstig uit Nederland. Wilderful is opgericht door twee veteranen uit de bloemenbranche: Silke Tijkotte en Jennifer Laarman. Zij hebben de ambitie om met

Wilderful in 2035 uit te groeien tot de Fleurop voor natuurlijke bloemen, en willen de volledige bloemensector verduurzamen. Het bewijs dat het ook anders kan.

VIRTUELE RIJLES

Met Virtual Lane introduceren IVA-studenten Laurens van Herwijnen en Sven Brochard een innovatieve VR-rijsimulator, waarmee leerlingen hun eerste tien rijlessen virtueel kunnen volgen. Dit gebeurt met behulp van een VR-bril, haptische feedback, eye-tracking en een AI-coach. Begin juli gingen ze van start gaat bij verschillende rij scholen en partners. 'In totaal moeten 1000 leerlingen deelnemen'. Dat aantal is nodig om voldoende data te verzamelen over onder meer leerefficiëntie, gebruiksgemak en de acceptatie door rij scholen. Ook onderzoeken ze hoe de simulator kan bijdragen aan kostenverlaging, met als doel de lesprijs te verlagen van € 65,- naar € 25,-, terwijl de winst voor rij scholen gelijk blijft of zelfs stijgt. Dit kan omdat er tijdens de virtuele rijlessen geen instructeur nodig is. Het systeem draagt bij aan duurzaamheid: er is geen brandstofverbruik tijdens het rijden in de VL-simulator, wat de CO₂-uitstoot van de branche verlaagt.

ONDERWEG STROOM TANKEN

De elektrische auto heeft onmiskenbare voordelen, maar het bereik qua kilometers blijft beperkt en het laden is tijdrovend. Dat moet je er dan maar voor over hebben. Toch kan het ook anders. Noorwegen heeft een weg ontworpen die elektrische auto's van stroom voorziet tijdens het rijden. Onder het wegdek zijn spoelen ingebouwd die draadloos energie transporteren naar het voertuig. Dat noem ik nog eens een perfect staaltje van innovatieve technologie. Ik vraag me wel af of die stroom gratis is en zo niet, hoe dat aan de automobilist wordt berekend. Het voordeel is dat je niet meer bij aan laadstation hoeft te stoppen en te wachten. Het zal wel even duren voordat het complete wegnnet met deze technologie is uitgerust en hoe en wanneer het in ons land wordt geïntroduceerd, daar durf ik niet eens aan te denken.

Boeken

Een boek ontvangen of cadeau doen?
Meld je dan aan als abonnee via onze
website krantvandeearde.nl en kies daar
een boek. Je ziet dan direct welke titels
beschikbaar zijn.

De onzichtbare erfenis

In De onzichtbare erfenis neemt Zoraida je mee op haar persoonlijke reis door de complexe wereld van narcisme en onveilige hechting. Ze vertelt welke invloed dat heeft gehad op haar relaties en zelfbeeld. Ze deelt openhartig de pijnlijke ervaringen die ze heeft meegemaakt en hoe ze langzaam maar zeker leerde om zichzelf te helen. Stap voor stap onthult ze de inzichten en tools die haar hebben geholpen om zich los te breken uit de destructieve patronen en een leven van gezonde verbinding en eigenliefde op te bouwen.

De onzichtbare erfenis | Zoraida van Welie | Uitgeverij Oorsprong | € 26,00

Overstag

Dit bruisende boek gaat niet alleen over een zeilreis rond de wereld, maar is vooral een reis langs duurzame alternatieven. In het boek staan vele projecten beschreven die bijdragen aan de Sustainable Development Goals van de VN. Daarnaast vind je in het boek 20 #DOEN-kaders, waarin praktische oplossingen staan waarmee je zelf aan de slag kunt. Via de QR-codes kun je bovendien meer over de oplossingen lezen en de filmpjes erover bekijken. 'Na het lezen van OVERSTAG kun je niet anders dan wat optimistischer worden van al die initiatieven die ons inspireren en motiveren.' - Bernice Notenboom, klimaatjournalist.

Overstag | Floris van Hees en Ivar Smits | Uitgeverij Hollandia | € 29,99

Wat eet jij nou?

Ieder vogeltje eet zoals het gebekt is. In dit vrolijke prentenboek leren kinderen vanaf vier jaar twaalf verschillende vogels kennen, hoe hun snavels eruitzien en wat zij graag eten. Met de QR-codes bij elke vogel kom je nog meer te weten over de vogels en luister je naar hun geluiden.

Wat eet jij nou? | Vera de Backker en Rob Buiters | KNNV Uitgeverij | € 16,95

Canon van de Nederlandse boeren natuur

Beschrijft vijftig karakteristieke soorten wilde dieren en planten, gewassen en boerderijdieren met aandacht voor landschap en cultuurhistorie. Deze canon staat boordevol weetjes en verrassingen, zoals kleine literaire en culturele uitstapjes. Het is een rijk en origineel naslagwerk voor elke natuurliefhebber.

Canon van de Nederlandse boeren natuur | Dick de Vos

KNNV Uitgeverij | € 34,95

De tuinscheurkalender 2026

Bevat prachtige tuingedichten, smakelijke recepten en handige weetjes. De Tuinscheurkalender is een heus instituut: al 28 kalenders lang scheurt een trouw publiek van tuin- en natuurliefhebbers dagelijks kalenderblaadjes af.

- Welke bomen en struiken bieden goede schuilplaatsen voor kleine dieren?
- Welke bessen staan er op het vogelmenu en welke planten zijn geliefd bij insecten?

- Boordevol wetenswaardigheden voor een leefbare tuin voor plant, dier én mens.

Tuinscheurkalender 2026 | Romke van de Kaa en Caspar Dullaart | Atlas Contact | € 17,50

Vrij spel dreigt te uit het leven van kinderen te verdwijnen

“Vrij spelen, zich vervelen, het opzoeken van grenzen, het zelf (!) oplossen van problemen, het ervaren van voldoening na overwinning van een innerlijke dan wel uiterlijke hindernis, wanneer krijgen kinderen daar nog de gelegenheid toe?" Dit Gezichtspunt gaat over het grote belang van vrij spelen, hoe dat doorwerkt in de ontwikkeling en de persoonlijke groei van een kind. Vrij spel bevordert de creativiteit, de gezondheid, sociale interactie en de persoonlijke groei.

Deze brochure beschrijft het niet te overschatten belang van vrij spel en geeft ook een blik in het werk van een speltherapeut.

Verkrijgbaar via www.gezichtspunten.nl € 4,00 exclusief verzendkosten

Wilt u ook in deze rubriek vermeld worden?

Neem dan contact op via kees.slagter@krantvandeearde.nl

Agenda

19 en 26 augustus en 9 september | Orgelconcert |
Nieuwe Kerk Amsterdam | nieuwekerk.nl/activiteiten/orgelconcerten/

21 t/m zondag 24 augustus | De Langoedfair |
Meer dan 140 stands, live demonstraties, creatieve workshops, kindereviteiten en volop lekkers | Landgoed Heerlijkheid Mariënwaerd | Beesd marienwaerd.nl/landgoedfair/

23 Augustus | Valtifest | Kaap Amsterdam | Ijdijk 10 | Valtifest viert 75 000 000 000 jaar van de oerknal tot de eerste steen gelegd werd en het goed fout ging. Een eerbetoon aan Amsterdam's 750e verjaardag | valtifest.nl
28 augustus | Repair Café Kringloopwinkel | Alphen aan den Rijn kringloopalphen.nl/over-ons/repair-cafe-2/

31 augustus | familievoorstelling 'Het Vluchtkasteel' van theaterzanggroep 'Schudden voor Gebruik' | kasteel & park Rosendaal | Rozendaal glk.nl

31 augustus | EKOTOWN! | Een uniek biologisch foodfestival | Landgoed Heerlijkheid Mariënwaerd | Beesd | udea.nl/pages/evenementen

Maand van de Geschiedenis | Het thema is dit jaar Natuurlijk
Oktober 2025

Vanaf 1 september zijn de honderden activiteiten in de online agenda terug te vinden op maandvandegeschiedenis.nl/agenda

2 september | Duurzame Dinsdag, een dag waarop duurzame ideeën en initiatieven onder de aandacht worden gebracht van politiek Den Haag duurzamedinsdag.nl

4 – 14 september | Amsterdam Fringe Festival: Een internationaal theaterfestival | theaterfestival.info/amsterdam-fringe-festival
5 en 6 september | Breda Barst: Een muziekfestival | bredabarst.nl

17 en 18 september | Week van het Duurzaam Erfgoed, met als thema 'van inspiratie naar actie' | weekvanhetduurzaamerfgoed.nl

20 september | Open Energiedag, waarbij duurzame energieprojecten in Nederland hun deuren openen | daarkrijgjeenergievan.nl/open-energie-dag

21 september | LEGENDS of ROCK Tribute Festival XL | Met tribute bands van AC/DC, Queen, Iron Maiden, Guns N' Roses, Red Hot Chili Peppers, Bon Jovi, Pearl Jam en Foo Fighters | Maaspoort Den Bosch | legendsof-rocktributetour.com

29 september - 3 oktober | Dutch Green Building Week, een evenement gericht op duurzaamheid in de bouw en vastgoed | dgb.nl/agenda/dutch-green-building-week-2025

Nog het hele jaar | Vesting Citytour Naarden | Een historische steptocht van ongeveer 6 km door de binnenstad en om de vestingmuren heen | forten.nl/activiteit/vesting-citytour-naarden/

De Krant van de Aarde is een positief redactioneel onafhankelijk medium. Authenticiteit, innovatie en natuur zijn thema's waar de krant voor staat. De krant biedt lezers inspiratie waarmee ze hun vanzelfsprekend duurzame leefstijl invulling kunnen geven. De Krant van de Aarde is een uitgave van Stichting Dag van de Aarde.

Bestuur

Albert Poutsma - Voorzitter / Uitgever

Frans van der Beek - Secretaris

Redactie

redactie@krantvandeearde.nl

Frans van der Beek, Renáta Horenová, Eric Schoones, Kees Slagter, Albert Poutsma, Eva Wolsleger

Aan dit nummer werkten mee:

Yvette van den Berg, Angélique van Os, Marcel Boer, Henry Mentink, Jelmér Buijs, Myrna van Kemenade, Gerrit-Jan van Herwaarden, Kelly en Richard van der Hoek, Geraldina Metselaar, Blanche Beijersbergen, Myrna van Kemenade, Mieke Mosmuller, Ronald van Soest, Janine Schimmelpenninck.

Bio Magazine: Jan Rotmans, Rineke Dijkina, Lisette Kreischer, Maartje Borst, Leah Groeneweg, Bert van Ruitenbeek.

Advertenties en samenwerkingen: Albert Poutsma

Vormgeving & Opmaak: Putri Reeb & Isabel Gowers

Web- en eindredactie: Kees Slagter & Eva Wolsleger

Distributie: Ruim 500 distributiepunten: Natuurvoedingswinkels, woningwinkels, gezondheidswinkels, wereldwinkels, artsen en scholen, Tweede Kamer der Staten-Generaal, goede doelen, groente en fruit tassen en andere webwinkels.

Abonnementen:

Vanaf € 20,- kun je de Krant van de Aarde thuis ontvangen door donateur te worden van de stichting Dag van de Aarde. Tevens ontvang je dan een boek naar keuze. Ga hiervoor naar onze website: www.krantvandeearde.nl.

Abonnementen: Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest, tel. +31(0)251-25 79 24. www.aboland.nl

Copyright: Krant van de Aarde, februari 2025. Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming van de uitgever door druk, fotocopie, e-mail of Internet vermenigvuldigd of anderszins overgenomen en verder verspreid worden.

Voor distributeurs

Distributeur worden van de Krant van de Aarde? Neem dan contact op met uw groothandel of onze redactie;

- verkoop@udea.nl (klanten Udea)

- service@odin.nl (klanten Odin)

- info@bionoord.nl (klanten Bio Noord)

- redactie@krantvandeearde.nl (overigen)

© 2025 Krant van de Aarde | ISSN 1872-5104

Stichting Dag van de Aarde | info@krantvandeearde.nl | krantvandeearde.nl

Genoten van deze krant? Steun ons!
Doneer € 3,95 via www.krantvandeearde.nl
Stichting Dag van de Aarde
IBAN: NL21ABNA0617736146

NAZOMER 2025

BIOMAGAZINE

OVER BIOLOGISCH & BIODYNAMISCH

15 MINUTEN TAARTEN

Japans comfortfood

“Echt eten met karakter.”

Ramen is in Japan wat stampot hier is: ultiem comfortfood. Het geheim van een goede ramen? Miso. Maar dan wel de échte. Langzaam gefermenteerd, gemaakt in Japan.

De miso van TerraSana komt van Japanse makers die het vak al generaties lang beheersen. Hun proces is allesbehalve snel. Maandenlang rijpt de biologische miso in 100 jaar oude cederhouten vaten. Geen machines, geen haast. Alleen ervaring, geduld en vakmanschap.

Dat proef je. Intens, zout, een tikje zoet en vol umami. Een echte smaakbom. Eén lepel in je ramenbouillon en je snapt waarom Japanners dit zo serieus nemen.

Ramen is lekker. Maar ramen met goede miso? Dat is comfortfood. Met een verhaal.

Eet je glutenvrij?
We got you. Kies uit
3 soorten glutenvrije
ramen.

Bij TerraSana geloven we dat je krijgt wat je geeft. Daarom kiezen we voor biologische en plantaardige voeding, gemaakt in harmonie met de natuur. Niet alleen voor die lekkere smaak en onze gezondheid, maar ook voor de kleine voetafdruk die je achterlaat. Zo heeft onze aarde een mooie toekomst, en kunnen wij samen alle belangrijke momenten blijven vieren.

Choose positive!

terrasana.nl

NAZOMER 2025

BIOMAGAZINE

OVER BIOLOGISCH & BIODYNAMISCH

Opinie & Debat

- 4 Alle mensen in Nederland hebben PFAS in hun bloed
Gratis fruit langs de weg, tag je burge-meester

Nieuws

- 5 Biologische landbouw in Nederland groeit!
Prijzen voor Brabants worstenbroodje
40e Biologische Odin-winkel in Bloemendaal
Aardappelteelt in Denemarken in één klap (bijna) biologisch

Recepten & Voeding

- 7 Renáta's Choice:
Tips voor de nazomer
9 Column Rineke Dijkstra
10 15 Minuten Taarten
13 Mighty Kale Wrap
14 Eetbare bloemen

Demeter

- 16 Waarom trekken biodynamische boerderijen jaarlijks 1 miljoen bezoekers?
18 Demeter Gids - BioGids winkels & markten

Alle mensen in Nederland hebben PFAS in hun bloed

Tekst: Jan Rotmans

Uit landelijk onderzoek van het RIVM blijkt dat alle mensen in Nederland PFAS in hun bloed hebben en bijna iedereen heeft er teveel van. PFAS krijg je binnen via voedsel en drinkwater.

PFAS omvat een groep van duizenden door de mens gemaakte chemische stoffen die al decennia worden gebruikt in de industrie. Ze zijn brandwerend en vuil- en waterafstotend, wat erg handig is voor productieprocessen en producten. Je vindt ze in verf, blusschuim, pannen, kleding, cosmetica, maar ook in pizza-dozen, regenjassen, kunstgras, geneesmiddelen en mobieltjes. We zijn dus omringd met PFAS in ons dagelijks leven.

Het voordeel van PFAS is tegelijkertijd ook hun nadeel: ze zijn vrijwel onverwoestbaar en worden nauwelijks afgebroken als ze in het milieu terechtkomen. Daardoor hopen ze zich op in organismen en ook in mensen, ze worden niet voor niets 'forever chemicals' genoemd. PFAS komt in het milieu terecht doordat fabrieken ze lozen of uitstoten. Ze tasten het immuunsysteem aan en sommige soorten zijn kankerverwekkend.

Nu is vastgesteld dat vrijwel iedere Nederlander te veel PFAS in zijn of haar bloed heeft, klinkt wederom de roep om deze chemicaliën zo snel mogelijk uit te bannen. Nederland maakt zich daar, samen met andere Europese landen, sterk voor, in de vorm van een restrictievoorstel. Dat voorstel houdt in dat tienduizend PFAS-stoffen worden verboden en dat bedrijven 1.5 tot 12 jaar de tijd krijgen om een alternatief te ontwikkelen, afhankelijk van hoe makkelijk of moeilijk dat is. Bij bedrijven is er echter veel weerstand tegen een PFAS-verbod. Sommige bedrijven hebben al alternatieven ontwikkeld, maar met name bij de grote bedrijven zit veel weerstand, zij waarschuwen dat er nog geen alternatieven zijn en dat het vinden daarvan een lang en ingewikkeld proces is. Achter de schermen is een krachtige tegenlobby gaande vanuit de 12 grootste PFAS-bedrijven.

Experts geven echter aan dat er wel degelijk alternatieven voorhanden zijn zonder de nadelen van PFAS. De geschiedenis leert

dat deze onder grote druk snel op de markt kunnen komen. Ooit lukte het om CFK's binnen een paar jaar te verbieden en kwamen er heel snel alternatieven, hetzelfde geldt voor DDT. Pas na een totaalverbod ontstaat een commercieel belang om alternatieven te ontwikkelen die niet schadelijk zijn.

PFAS kan het schandaal van deze eeuw worden als wij de volgende generaties hiermee opzadelen. Dat kan en mag niet gebeuren. Daarom moeten experts de alarmbel luiden om PFAS zo snel mogelijk te verbieden. Maar ook burgers kunnen vanuit De Onderstroom massale druk uitoefenen op de politiek en bedrijven, zodat PFAS één van de belangrijkste verkiezingsthe-ma's wordt bij de komende verkiezingen.

Want dit is geen transitievraagstuk, dit is een technologisch probleem dat oplosbaar is. Laten we dat dan ook zo snel mogelijk doen!

Gratis fruit langs de weg, tag je burgemeester

Wil je meer fruit- en notenbomen geplant in de straten en openbare parken? In steden als Auckland, Nelson en Waiheke Island worden opzettelijk fruitbomen geplant in openbare ruimtes, waaronder trottoirs, parken en bermen, zodat iedereen gratis verse producten kan plukken.

Daar in Nieuw Zeeland hebben ze o.a. het initiatief "Open Orchards" onder leiding van de Nelson Marlborough, dat heeft geresulteerd in honderden fruit- en notenbomen op openbaar terrein, parken en scholen. Het doel is om gratis gezond voedsel te verstrekken en de betrokkenheid van de gemeenschap te bevorderen. Ook op Waiheke Island heeft het project "Love Our Fruit Trees" geleid tot het planten van honderden fruitbomen op openbaar terrein.

Ook in Spanje zie je overal sinaasappelbomen langs de straten die iedereen mag plukken en opeten. In Nederland zijn walnotenbomen op verschillende plaatsen al populair. Meer fruit- en notenbomen langs wegen, in parken en op schoolpleinen?

Deel en tag je burgemeester als je dit ook in jouw gemeente in Nederland of Vlaanderen wilt

BRON: LOUIS DE JAGER

Biologische landbouw in Nederland groeit!

Het biologisch landbouwareaal in Nederland is in 2024 gegroeid tot maar liefst 5,4% van het totale landbouwareaal, een stevige stap richting de ambitie van 15% in 2030. Ook de omzet in retail groeide met 9,6% naar €1,77 miljard. Deze groei bevestigt: biologisch is volop in beweging – van boer tot bord.

Na de succesvol lopende consumentencampagne van Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) wordt er een nieuwe subsidieregeling opgesteld. Deze regeling gaat kleine en middelgrote bedrijven helpen om nieuwe samenwerkingen in de keten aan te gaan.

Ook de Bioregio's dragen hieraan bij. In zes provincies worden lokale samenwerkingen tussen boeren, foodservices en biowinkels verder uitgewerkt. Zo ontstaan er nieuwe ketens van boer tot bord, met aandacht voor korte keten, eerlijke prijzen en duurzame keuzes.

Daarnaast worden op het gebied van catering stappen gezet. De rijksoverheid werkt toe naar 25% biologisch aanbod in hun restaurants. Wanneer gemeenten en grote werkgevers ook aanhaken zorgt dat (lokaal) voor extra vraag. Dit geeft een belangrijke stimulans voor boeren én ketenpartners.

Bij Bionext zijn we trots dat we, samen met partners als Biohuis, de Biowinkelvereniging, BioNederland, overheden en ketenpartijen, bijdragen aan deze vooruitgang. Vanuit onze rol als ketenorganisatie zetten we ons dagelijks in om dit soort structurele veranderingen mogelijk te maken.

Biologisch groeit – in hectares, in winkels, in keukens én in bewustzijn.

BRON: BIONEXT

Het meest Brabantse worstenbroodje valt 2 keer in de prijzen bij Biologisch product van het jaar!

'Het meest Brabantse worstenbroodje', dat UDEA onlangs heeft geïntroduceerd, is deze zomer 2 keer in de prijzen is gevallen op de Biologisch product van het jaar verkiezing 2025. Het worstenbroodje werd zowel uitgeroepen tot 'Biologisch product van het jaar' in de categorie bakkerijproducten, broodbeleg & cereals als overkoepelend winnaar in alle categorieën.

De prijswinnaars werden voor 50% bepaald door de vakjury en voor 50% door consumentenstemmen via een online stemcampagne. Steven IJzerman, kwaliteitsmanager bij Udea, nam de prijzen samen met varkensboer Kees Scheepens en Gerrie van der Westen van familiebakkerij Van der Westen in ontvangst. "We zijn trots! De lovende woorden van de jury zijn voor ons de bevestiging dat we impact maken door de hele keten te verbinden. We hebben samen een worstenbroodje gemaakt met een bijzonder verhaal, dat niet alleen kei lekker is, maar ook barst van Brabantse biologische trots."

BRON: UDEA

40e Biologische Odin-winkel in Bloemendaal

Coöperatie Odin opent dit najaar zijn 40e biologische speciaalzaak in Bloemendaal. In het pand aan de Bloemendaalseweg 20 was tot voor kort 'Rutte Levensmiddelen en Delicatessen' gevestigd.

Heel blij mee

"Het gaat om een winkelpand van in totaal 286 m2, waar tot voor kort de delicatessenwinkel gevestigd was van Edwin Rutte," aldus Merle Koomans van den Dries, algemeen directeur van Odin. "De familie Rutte had de zaak al 102 jaar en de winkel is een begrip in Bloemendaal en omgeving. Onlangs besloot Edwin te stoppen en wij zijn heel blij dat we het vertrouwen hebben gekregen om het stokje op deze plek over te nemen. We denken dat een Odin-winkel met een mooi aanbod van biologische en biodynamische levensmiddelen heel erg past hier."

BRON: ODIN

Denemarken pakt door: aardappelteelt in één klap (bijna) biologisch

Goed nieuws uit het noorden: Denemarken trekt resoluut de stekker uit 23 pesticiden die PFAS bevatten. Waarom? Omdat ze afbreken tot trifluorazijnzuur (TFA), een hardnekkige stof die zich moeiteloos verspreidt in het grondwater en nauwelijks afbreekt. De Denen wachten niet langer. Ze beschermen hun bodem, hun water, hun mensen.

En dit is geen plotselinge koerswijziging, het is consequent beleid. Ze verboden eerder al pesticiden in openbare parken, introduceerden een belasting op bestrijdingsmiddelen en ondersteunen boeren actief bij de omschakeling naar biologisch. Dit land weet waar het naartoe wil, en heeft ook lef om daar echt te komen.

Wat we van Denemarken kunnen leren

- Chemie die schadelijk kan zijn? Gewoon stoppen. Toepassen van het voorzorgsbeginsel.
- Biologische landbouw is geen idealistisch eilandje, het werkt, mits je durft te kiezen.
- Een radicaal pesticidenbeleid kan ook realistisch en rechtvaardig zijn, als overheid, boeren en retail samen optrekken.

En wat doet Nederland?

Wij kijken toe. Wiebelen wat heen en weer op het vertrouwde hobbelpaard van overleg, afstemming en uitstel. Terwijl het gif doorsijpelt in onze bodem, gewassen, drinkwater en ons lichaam.

Wat als Nederland dit voorbeeld volgt?

Dan stappen we eindelijk af van dat vermoeide hobbelpaard. Dan kiezen we voor echte beweging. Voor een landbouw die toekomst heeft: schoon, eerlijk en gezond.

BRON: ROBIN FOOD COALITION

VERFRISSENDE LIMONADE SIROPEN

Ontdek de heerlijke siropen van Your Organic Nature in de smaken cranberry, rabarber, aardbei en zwarte bes. Perfect als verfrissende dorstlesser, maar ook verrassend lekker in een mocktail, cocktail, door de yoghurt of als smaakmaker in een dressing. Geniet op jouw manier van deze veelzijdige en smaakvolle siropen. Verkrijgbaar bij de bio speciaalzaak en Ekoplaza.

Renáta's Choice Tips voor de nazomer

Tekst: Renáta Horenová | Portret: Alex Schröder

Hemels vingerhoedje

Waarom zo lekker?

De **framboos** is een heester uit de rozenfamilie. Er zijn talloze soorten zomer- en herfstframbozen. Van de vruchten maak je jam, siroop, een saladedressing of een toetje. Van de bladeren thee, vol met vitamines en mineralen die zorgen voor een goede weerstand en voor extra energie bij vermoeidheid. Voor frambozen kan je me wakker maken, al helemaal voor dit goddelijk goedje: een frambozenbavaroise!

Een heerlijk recept

Week **5 gelatineblaadjes** in koud water. Warm **200 ml melk** langzaam op, tot het bijna kookt. Klop 3 eierdooiers met **60 gram fijne kristalsuiker** tot het lobbijg is. Schenk langzaam de melk erbij, klop goed door elkaar. Giet dit heerlijke mengsel in de pan en roer het op laag vuur tot de custard wat dikker wordt. Haal het van het vuur, zeef het en roer de uitgeknepen gelatineblaadjes goed door. Laat het afkoelen. **Pureer 500 gram frambozen** en klop **250 gram slagroom** stevig op. Meng de custard met de frambozenpuree en spatel de slagroom voorzichtig door dit mengsel. Klop de 3 eiwitten tot zachte pieken en spatel dit ook voorzichtig door je heerlijke mengsel. Schenk het in glaasjes. Versier met stukjes pure chocolade, frambozen of wat je maar lekker lijkt. Je kan iemand hiervoor met gerust hart wakker maken, succes verzekerd.

Wok en grill erop los

Waarom zo lekker?

Deze **Cantonese Hoisin Wok Sauce** heeft een dikke, volle textuur en is een verrukkelijke smaakcombinatie- trio: zoet, zout en umami (hartig). Het is van origine dé smaakmaker in vele Kantoneze en Vietnamese gerechten. Wat deze saus voor mij zo bijzonder maakt? **TerraSana** maakt hem met pure ingrediënten én zoet 'm alleen met kokosbloesemsuiker. Het heeft ook de juiste mix van tamari, kruiden en specerijen. Zin om te wokken? In een handomdraai tover je een lekkere Aziatische maaltijd op tafel die ook heerlijk is voor kids. Je kunt ook tofu of plakken courgette mee marineren en op een nazomerse avond op de BBQ gooien. Sssssjjjj.

Wie maakt het?

Liefde voor pure smaken en voor de natuur zit in het DNA van deze onderneming. TerraSana staat voor een gezonde aarde, voor biologisch én plantaardig eten. Dit is dan ook de rode draad van het team van deze onderneming van groene revolutionairs. Ze maken echte voeding zonder onnodige toevoegingen. Met oneindig veel authentieke producten zorgen ze dat je altijd goed eten op je bord hebt, dat je lichaam en geest goed gevoed worden. De 252 zonnepanelen op hun dak sparen de natuur: ze willen hiermee 70% van de totale energiebehoefte van het bedrijf op kunnen vangen. Hun boeren, samenwerkingspartners over de hele wereld en de goede doelen die ze steunen koesteren ze ook. Zie hoe ze dit doen op

www.terrasana.nl

GodenSapje

Waarom zo lekker?

Ooit de **Organic Herb Elixir** van **SAPINCA** gedronken? De zonovergoten root of het diepwarme fruit? Treur niet, ze zijn gelukkig inmiddels diepgeworteld en te vinden in veel winkels. Wat je in de gaten moet houden is hun nieuwe **limited edition Organic Herb Elixir**. Ik had de kans om het te proeven: in september kun jij ook genieten van deze nieuwe creatie en zijn harmonieuze mix van unieke wortels, vruchten, kruiden en planten, vol vitaliteit en levendigheid. Denk aan yerba maté, spirulina, guayusa, spinazie, gember, tapioca, citroen, basilicum en om het af te maken: matcha. Deze is uiteraard ook biologisch, vegan, 100% natuurlijk én alcoholvrij. Voor pure shots, thee of voor de creatie van mocktails: **Create Your Moment™**.

Wie maakt het?

Als je tegen Diederick Evers zegt, het lukt niet, dan gaat hij de uitdaging aan om iets moois te creëren. De gasten van zijn moeder Bernadette, chef-kok en eigenaar van een kookschool op de Westergasfabriek, vroegen om een gezonde en alcoholvrije drank die echt lekker is. Hij en zijn moeder gingen ervoor om deze heerlijke elixirs te maken. Tijdens reizen door verschillende continenten stuiten ze op een schat aan traditionele ingrediënten, die in lokale culturen worden gebruikt vanwege hun krachtige en unieke smaken. De root en fruit elixirs waren geboren en nu ook de groene herb variant. Zo ook een mooi project in Peru: Misión Huascarán. Diederick zorgt voor het plaatsen van waterfilters op scholen en kinderen krijgen schoon drinkwater. Kan het nog mooier?

www.sapinca.com

Iets nieuws onder de zon

Waarom zo lekker?

Nazomen met geweldige zonnebrandcrèmes en een verrukkelijke aftersun? Dat kan! Met de nieuwe producten van **Bee honest cosmetics** ben je klaar voor alle zonnestralen. Of je nou voor de **zonnebrandcrème SPF 30** of de **SPF 50** gaat, in combinatie met de **aftersun** heb je een geweldige lijn beschermcosmetica in je handen. Ze zijn verrijkt met aloë vera en honing, zijn hydraterend en verzorgend voor je huid, ook als het gevoelig is. Ze smeren goed uit en blijven niet wit op je gezicht. Zinkoxide heeft van nature waterbestendige eigenschappen en biedt veelvoudige bescherming tegen UV-A en UV-B straling. Ook niet onbelangrijk!

Wie maakt het?

Bee honest cosmetics doet altijd eer aan haar naam: hun producten zijn een echte ode aan de meest bijzondere en onmisbare insecten op de aarde, de bij. De natuurlijke huid- en haarverzorgingsproducten van deze onderneming bevatten bijenproducten als honing, bijenwas, stuifmeel, propolis en natuurlijke verzorgende plantextracten en essentiële oliën. Alle producten worden met passie gemaakt en zijn één voor één BDIH/COSMOS gecertificeerd: een mooie verzorging van jezelf én een bijdrage aan een betere wereld. Al sinds de oprichting werkt deze onderneming samen met imkers van Nederlandse en wereldbodem, die rekening houden met het leefmilieu van de bijen, van de mens en van dé natuur. Kijk op

www.beehonestcosmetics.com

Ervaar de kracht van de natuur voor je huid en spieren

Tekst: Esmée van Vliet | Beeld: WELEDA

Fietsen, wandelen, picknicken of kamperen in de natuur: de buitenlucht geeft energie en zorgt voor rust in je hoofd. Minder zen zijn de schaafwonden, insectenbeten en stijve spieren die horen bij een actieve levensstijl buiten. Met de 100% natuurlijke producten van WELEDA verzorg je je huid en je spieren met de kracht van de natuur. Ontdek hoe de natuur je zelfherstellend vermogen ondersteunt.

Oranje goud

In veel producten van WELEDA vind je Calendula, een feloranje bloem vol geneeskrachtige stoffen voor je huid. Calendula haalt haar kracht uit de zon en werkt ontstekingsremmend en beschermend. Dat maakt haar ideaal voor een ruwe, schrale huid of kleine ongelukjes. In juni vormen de bloemen een oranje bloemenzee in de tuin van WELEDA in Zoetermeer.

Calendula herstelt

Een ruwe, schrale of gesprongen huid na het tuinieren of een schaafwond na een valpartij: Calendula helpt je huid herstellen. WELEDA heeft onder andere Calendula Zalf en Calendula Spray. Je gebruikt de zalf om de huid te verzachten en te verzorgen en de spray om de huid te zuiveren en het zelfherstellend vermogen te ondersteunen.. Onmisbaar als je een dag eropuit trekt.

Krachtig knalgeel

Wandel je graag door uitgestrekte alpenweides en bergachtige landschappen? Dan ben je Arnica ongetwijfeld tegengekomen. Deze plant met knalgele bloemen heeft krachtige eigenschappen, die goed van pas komen na een stevige hike. Zo bevat Arnica meer dan 150 actieve ingrediënten die je spieren en gewrichten helpen ontspannen.

Arnica ondersteunt

Gebruik voor of na een dag wandelen of fietsen Arnica Zalf van WELEDA. De zalf ondersteunt het herstel van gevoelige spieren, bevordert de doorbloeding bij blauwe plekken en werkt verwarmend. Na een val of verstuiking is Arnica Gel een aanrader. De gel heeft een extra hoog gehalte Arnica-extract voor directe verlichting.

Prikkelend groen

Van jongs af aan leer je uit de buurt te blijven van brandnetels. Maar wist je dat diezelfde plant je huid juist kan kalmeren? Urtica, de kleine brandnetel, werkt ontstekingsremmend en verzachtend. Daarom vind je haar terug in verschillende producten van WELEDA.

WELEDA Zelfzorgproducten:

- ✓ Stimuleren het zelfherstellend vermogen
- ✓ Lokale productie
- ✓ Biologisch en 100% natuurlijk

Urtica verzacht

In de (na)zomer zoemen de insecten om je oren en kan de zon je huid verbranden. Kies in beide gevallen voor producten met Urtica. Je gebruikt Urtica Zalf van WELEDA om je rode, geprikkelde huid te verzachten en te verzorgen. Urtica Gel verkoelt direct na de steek of beet. Neem de gel mee in je fietstas of picknickmand en bewaar de zalf in je badkamerkast. Ook handig bij irritatie van de eikenprocessierups.

100% natuurlijk en uit eigen tuin

Koop je WELEDA? Dan kies je voor biologische en 100% natuurlijke producten, vrij van synthetische toevoegingen en chemicaliën. Zo groeit een deel van de planten en bloemen in de eigen biodynamische tuin. En maken ze de producten op een steenworp afstand van de tuin in hun eigen apotheek. De andere planten en bloemen komen uit teeltprojecten wereldwijd. Maar waar ze ook vandaan komen: biodiversiteit staat altijd voorop. WELEDA is dus niet alleen goed voor jou en je huid, maar óók voor de natuur.

Benieuwd wat WELEDA voor jou kan betekenen? Kijk op weleda.nl/zelfzorg

Biodiversiteit DOEN: levendig, fleurig en verleidelijk

Tekst: Rineke Dijkenga

Bezoekers die voor het eerst bij ons op het land komen, zijn vaak blij verrast en vooral nieuwsgierig. Overal waar je kijkt, zie je kleur, leven en overvloed. De bloemen in onze tuin, de diversiteit op de mini-akkerijtjes... En dan komt stevast de vraag: "Wat doen jullie hier eigenlijk?"

Ons vaste antwoord: Wij verleiden je om bij te dragen aan een gezonde, veerkrachtige en levendige wereld. Biodiversiteit is daarvoor de voedingsbodem. Dus ja, wij DOEN hier biodiversiteit. En dat is mooi voor het ecosysteem van de aarde én dat van jezelf.

Biodiversiteit: breed, abstract en vooral DOEN

Het woord biodiversiteit wordt veel gebruikt, maar wat betekent het nu echt? Voor veel mensen voelt het als iets abstracts, iets voor 'ver van mijn bed'. Precies daarom zijn wij hier zo enthousiast over wat we doen op onze paar hectare land, we laten zien dat iedereen, overal, biodiversiteit kan doen. Op je eigen manier en in je eigen omgeving: in je vensterbank, op je bord, op je balkon, in de kantine.

Het wereldwijde verlies aan biodiversiteit komt namelijk vooral doordat we de aarde, waar wij zélf deel van uitmaken, structureel uitputten. We nemen meer dan ze aankan: uit de bodem, de zee, de bossen, de lucht. Tegelijk vervuilen we haar, tot op chemisch niveau. En daarmee verliezen ecosystemen hun veerkracht.

Maar regeneratie is het antwoord

Niet minder schade aanrichten, maar actief helpen herstellen. Een manier van leven waarin je werkt mét de natuur, niet ertegenin. En dat kan al in een klein stapje zitten: door te kiezen voor verzorgings- en schoonmaakproducten die het ecosy-

steem niet belasten. Door een deel van je voedselseuro's aan duurzame boeren/telers in je eigen regio te besteden, door duurzame bloemen/bloembollen te kopen etc. **Iedereen kan, elke dag, een stapje zetten naar méér leven.**

Regeneratie: het leven weer centraal

Regeneratief werken en leven betekent: het leven zelf terug centraal stellen. Oftewel: het terugbrengen van biodiversiteit in onze dagelijkse omgeving. En dat is allesbehalve vaag. Denk aan:

- Bodems weer gezond maken in plaats van uitputten
- Landbouw zo inrichten dat planten, insecten en dieren kunnen terugkeren
- Water vasthouden in plaats van afvoeren
- Samenwerken met natuurlijke processen, in plaats van ze onderdrukken
- En natuurlijk: stoppen met chemische vervuiling die ecosystemen verzwakt

Heerlijk Westerwolds Land: levendigheid op je bord

Op Heerlijk Westerwolds Land richten wij ons vooral op regeneratieve voedselteelt en educatie. Waarom? Omdat wat je eet rechtstreeks invloed heeft op het leven in én om jou. Door biodiversiteit te laten floreren op het veld, groeit er ook meer levendigheid, veerkracht en kleur op je bord. En, misschien wel het belangrijkste, in jezelf. Want wie wil zich nou niet een beetje levendiger voelen?

Zo werken wij concreet aan biodiversiteit:

- We telen ruim 50 verschillende mini-akkerijtjes met groenten, granen en peulvruchten, zoveel mogelijk overeenkomstig de biologisch dynamische manier van werken
- Elk stukje grond heeft zijn eigen mix aan soorten, dat maakt de bodem rijk en divers.
- We accepteren en beheren onkruid: door het af te maaien (in plaats van te verwijderen), houden we meer organisch materiaal over voor het bodemleven. Elk 'onkruid' draagt iets bij.
- We verbouwen veel kruiden, zelfs speciaal voor compostering – zo krijgt de bodem voeding op maat.
- We gebruiken zaadvaste rassen, en delen deze uit aan bezoekers en cursisten. Biodiversiteit moet zich verspreiden!
- Onze gewassen krijgen voeding uit zeewier, een bron van rijke, diverse mineralen. Veel natuurlijker én veelzijdiger dan kunstmest. En zeg nou zelf: is het niet bijzonder dat de samenstelling van zeeproducten zo lijkt op die van ons lichaam?
- Ons perceel van 2,4 hectare heeft zes houtwallen, vol met houtige, bloeiende gewassen. Daarmee trekken we vlinders, bijen, vogels en andere insecten aan.
- Een deel van ons land is ingericht volgens het Planetary Health Diet: een voedingswijze die uitputting voorkomt, voedselverspilling tegengaat en biodiversiteit op je bord bevordert.
- We eten met de seizoenen mee, en zoveel mogelijk uit de regio. Dat is niet alleen logisch, maar levert ook meer variatie op in je voeding én in wat er geteeld wordt.
- We telen oude granen. Die zijn robuuster, hebben minder water en voedingsstoffen nodig, en putten de bodem minder uit. Bovendien leveren ze lang stro op en dat gaat terug de bodem in als organisch materiaal.

Fleurig, levendig, verleidelijk en nodig

We geloven dat de wereld snakt naar meer levendigheid, veerkracht en fleurigheid. Voor mens én planeet. En dat is precies wat biodiversiteit brengt, mits we haar de ruimte geven. Wat wij doen, is geen uitzondering. Honderden prachtige regeneratieve projecten in Nederland laten zien hoe mooi het anders kan. Zij zijn dé uitnodiging voor elk mens om zich te laten verleiden tot méér leven. Laat het leven, in en om je heen, weer bloeien.

15 Minuten Taarten

Tekst en Beeld: Rineke Dijkstra

Ik denk dat iedereen het wel herkent, je krijgt spontaan koffievisite op een hele drukke dag en je hebt niks in huis. En dan... maak je een taart in 15 minuten, zonder oven. Moet je wel muesli, diepvries (of vers rood fruit) en een blikje kokosslagroom of zure zuivel en agar agar in huis hebben, maar dan kun je ook helemaal los en je creativiteit de ruimte geven! Daarna even laten opstijven in de koelkast et voilà: een oogverblindende taart die ook nog eens een mooie bijdrage levert aan je darmgezondheid! En als je de taart vooral van duurzame, lokale ingrediënten maakt, doe je ook nog iets moois voor de Nederlandse boer/teler en de voedselkilometers.

Ingrediënten voor de bodem

200-225 gram muesli*
80 gram fijngeraspte wortel
80 gram kokosolie of roomboter (au bain-marie laten smelten)
20-30 gram oerzoet. (of 100 gram banaan: ook een bron van resistent zetmeel!)

Naar behoefte wat vanillepoeder, kardemom, kaneel, wat citrusrasp etc.

* Bevat de muesli die jij gebruikt geen lijnzaad of psyllium, voeg dan een flinke eetlepel gebroken lijnzaad en 1 koffielepel psyllium door je taartmengsel, anders krijgt je taartbodem geen structuur.

Bereiding

Blender de helft van de muesli wat fijner in een keukenmachine. Meng dan de andere helft van de muesli erdoor. (Uiteraard kun je ook alle muesli fijnblenderen als je dat wenst). Spatel dan ook het eventuele lijnzaad (zie bij *) erdoor en vervolgens de gesmolten boter/kokosolie, de wortel en eventueel de banaan of het oerzoet. Verdeel het mengsel over een taartvorm (bij voorkeur met een afneembare rand of een uitneembare bodem). Gebruik eventueel bakpapier onder de bodem. Verdeel het mengsel egaal over de bodem en druk goed aan met de bolle kant van een lepel. Zet het in de koelkast. Na circa 15 minuten is je bodem opgestijfd en kun je de topping erover doen.

Topping ideeën

Elke keer als het seizoen ander fruit biedt, verander ik de topping weer. Hiernaast een aantal foto's. Elke taart staat op mijn website. Dus als je inspiratie zoekt, zie mijn website:

- Ontbijttaart met rauwmelkse hangop
- Zomerfruttaart zonder oven. Met een losse ratjetoe topping. (met los fruit er bovenop)
- Of liever deze (zwarte) bessentaart zonder oven?

Geniet ervan!

Rineke Dijkstra

VoedingsECOIST
www.rinekedijkstra.nl
www.ecoist.nl

NIEUW!

Aangenaam! Ik ben Noomi, nu ook als plantaardige granendrank te vinden in het schap, in 6 varianten! Mijn ingrediënten komen zoveel mogelijk uit Europa, wel zo duurzaam.

TRY ME, BUT WATCH OUT.
ONCE YOU'VE TRIED ME,
YOU CAN'T STOP!

PLANT
BASED
NO ADDED
SUGAR

Verkrijgbaar bij de bio speciaalzaak en Ekoplaza.

Mighty Kale Wrap

Tekst: Maartje Borst | Beeld: Lisette Kreischer

Wrap that kale up! Dit recept verwent je hartige smaakpapillen. De texturen zijn verrassend en aangenaam, en de smaken complex. Perfect voor de lunch of een snel avondmaal.

Ingrediënten voor 4 wraps

2 el olie om in te bakken
200 g oesterzwammen, in reepjes gescheurd
1 el sojasaus
1 teen knoflook, gepeld en fijngehakt
zwarte peper naar smaak
200 g gesneden boerenkool
3 el vegan mayo
3 afgestreken tl miso (Donkere, lichtbruine en lichte miso zijn allen mogelijk. Donkere miso zal voor een diepe, meer gistige smaak zorgen, terwijl lichte miso een zoet en kazig aroma heeft. Lichtbruine miso valt er een beetje tussenin. Probeer vooral zelf!)
4 vegan wraps
1 avocado, geschild en in reepjes
1 handje semi gedroogde of zongedroogde tomaatjes (+/- 6 grote of 16 kleine strips)

Bereiding

Verhit olie in een koekenpan op hoog vuur. Bak reepjes oesterzwam fink aan tot ze goudbruin zijn. Zet het vuur wat lager en voeg de sojasaus en knoflook toe. Draai het vuur uit en breng op smaak met peper. Doe boerenkool in een ruime kom. Voeg mayo en miso toe, en masseer dit in de boerenkool. Gebruik je spieren goed! Hoe beter je masseert, hoe malser de boerenkool wordt. Verdeel de gemasseerde boerenkool over de 4 wraps. Verdeel ook de oesterzwammen, avocado en zongedroogde tomaten over de wraps. Vouw de zijanten naar binnen en rol de wraps op. Verhit een koekenpan op middel-hoog vuur en verzegel de naden van de wraps door ze even in de hete pan te leggen. Draai ze, als de naden vastzitten, om en laat nog een half minuutje op de bovenkant in de hete pan liggen. Verorberen maar

MAN.EAT.PLANT.

Dit recept komt uit de stoere database van maneatplant.com. Een platform dat een voortvloeisel is uit het kookboek MAN.EAT.PLANT.. Speciaal voor dit vernieuwende werk slepen Lisette Kreischer en Maartje Borst hun messen en stookten zij het vuur hoog op om gezamenlijk eens en voor altijd aan de wereld te laten zien hoe je planten verdomd lekker kunt bereiden, voor alle gelegenheden, voor alle lekkerbekken. www.maneatplant.com

Eetbare Bloemen

Tekst & Beeld: Leah Groeneweg, In het Wilde

Koken met eetbare bloemen, heb je dat weleens geprobeerd? Gebruik eetbare bloemen in jouw gerechten, ze kleuren je bord op met hun vrolijke kleuren, geuren en vormen en de mogelijkheden zijn eindeloos. Soep wordt verrassend mooi als je madeliefjes en fijngesneden Oost-Indische Kers in je kom strooit. Salade gearneerd met teunisbloemen, komkommerkruid en goudsbloemen kan nauwelijks kleurrijker worden en een stampot verandert in een mooi gerecht door er viooltjes overheen te strooien.

Er is een grote kans dat je jouw tuin wilt omtoveren tot een eetbare bloemen- en kruidentuin na de enthousiaste reacties van je tafelgenoten. Het mooie is dat je dan niet alleen kleurrijk en gezond eten voor de mens in jouw tuin kweekt, maar ook voor vele bijen, vlinders en andere insecten. Zeker weten dat het vliegverkeer in jouw tuin toeneemt!

- Er zijn een paar belangrijke aandachtspunten:
- Pluk met respect voor de natuur, dus pluk alleen veelvoorkomende bloemen. Pluk nooit te veel. Laat genoeg bloemen over zodat de plant zich kan voortplanten en de bijen hun nectar kunnen verzamelen.
  - Eet geen bloemen van de reguliere kweker. Die zijn niet voor consumptie geschikt. Gebruik alleen onbespoten eetbare bloemen.
  - Weet wat je doet, let op verwisselingsgevaar met giftige planten of bloemen.
  - Pluk alleen op schone plekken.
  - Was de bloemen niet, dan spoel je het stuifmeel weg.
  - Wees voorzichtig bij astma of hooikoorts: het eten van bloemen kan een reactie teweegbrengen.
  - En, last but not least, maak van je tuin een wilde bloemen- en plantentuin.

Salade met Eetbare Bloemen

Ingrediënten

schaal vol jong zevenblad, vogelmuur en jonge toppen melganzenvoet met bloemen en zaden
eetbare bloemen zoals teunisbloem, wilgenroosje en goudsbloem
1 komkommer
handvol walnoten
scheut walnootolie
scheut balsamicoazijn
peper en zout

Bereiding

Rooster de walnoten in een droge koekenpan en laat ze afkoelen op een bord.
Maak een dressing van de olie, azijn en peper en zout.
Meng alle ingrediënten in een platte schaal. Sprenkel er de dressing over en garneer rijkelijk met eetbare bloemen.

Zomerstampot met Eetbare Bloemen

Ingrediënten:

1 flink hand vol eetbare bloemen, zoals malva, viooltje en komkommerkruid
1 kleine stronk andijvie
1 kg aardappels
1 eetlepel jeneverbessen
1 eetlepel kerrie
scheut kokosmelk
peper en zout

Bereiding

Snijd de andijvie in reepjes.
Kook de aardappels gaar. Giet ze af, maar bewaar een beetje van het kookwater.
Prak de aardappels tot een puree en meng er de andijvie, kokosmelk, jeneverbessen, kerrie en peper en zout doorheen. Meng alles door elkaar en voeg dan de eetbare bloemen toe. Prak nogmaals tot alles goed gemengd is.
Voeg eventueel een beetje van het kookwater toe, tot het een stevige puree is.
Warm nog even goed door en breng verder op smaak.

In het Wilde

Leah Groeneweg en Tim Horneman van In het Wilde organiseren wildplukwandelingen, natuurbelevingsactiviteiten, kano-tochten en cursussen rondom eetbare wilde planten in Drenthe, Groningen en Overijssel. Zij nodigen je uit om samen de natuur in te trekken. Eetbare wilde planten te leren kennen, diersporen te volgen en een ultieme natuurbeleving op het land of op het water te hebben. Verwondering, beleving en verbinding spelen hierbij een centrale rol. Door al je zintuigen aan te zetten kun je ontdekken en ervaren hoe alles in de natuur verbonden is.

Meer informatie over de activiteiten, cursussen en struintochten: www.inhetwilde.nl

Waarom trekken biodynamische boerderijen jaarlijks 1 miljoen bezoekers?

Bert van Ruitenbeek, Directeur Stichting Demeter
Demeter is het kwaliteitskeurmerk voor biodynamische landbouw en voeding
www.stichtingdemeter.nl

'Voedselzekerheid bestaat alleen in een echt natuurinclusieve vorm van landbouw'

Ooit op de Ridammerhoeve geitenboerderij geweest in het Amsterdamse Bos? Of op vakantie op Texel ijs gehaald bij de Novalishoeve? We zijn aan het rekenen geslagen hoeveel bezoekers onze 150 biodynamische boerderijen jaarlijks trekken. Dat zijn er bijna een miljoen, met de Ridammerhoeve als koploper met zo'n 350.000 bezoekers per jaar!

Waar worden deze mensen door aangetrokken? Ten eerste dat er op deze boerderijen iets te zien en beleven is voor jong en oud. Dat het er goed ruikt, dat het eten er goed smaakt en er een welkome vriendelijke sfeer hangt. Daarmee zijn deze boerderijen zoveel meer dan plekken waar voedsel wordt geproduceerd. Het zijn plaatsen van ontmoeting en verbinding.

De biodynamische landbouw is 100 jaar geleden ontstaan, maar springlevend. Vanuit de biodynamische beweging zijn de eerste zorgboerderijen ontstaan, de eerste Community Supported Agriculture (CSA's) met abonnementsystemen. Allemaal vanuit een diepgewortelde inspiratie om goed voor de aarde te zorgen en alles wat daarvan afhankelijk is.

Arbeidsvreugde voor de boer

Is biologisch of biodynamisch boeren eenvoudig? Zeker niet. Het vraagt veel inzet en vakmanschap van de boer om zonder chemie te boeren. Maar uit onderzoek van Het Louis Bolk Instituut onder onze boeren blijkt het tot veel arbeidsvreugde te leiden. Dit in tegenstelling tot de vele hoofdpijndossiers in de gangbare landbouw, waar steeds meer boeren klem komen te zitten en met mentale problemen kampen. Landbouwcultuur is vooral vanaf de Tweede Wereldoorlog in veel gevallen tot agro-industrie verworden. Stapje voor stapje werden de boerderijen steeds kapitaalintensiever en de boer steeds afhankelijker van chemische inputs.

Maar landbouw is geen industrie, landbouw is ook geen natuur, landbouw is cultuur. Dat betekent dat het idealiter vanuit een gemeenschap vorm wordt gegeven, in verbinding en met respect voor de historie, het landschap, de mensen in de directe omgeving.

Ik schrijf deze column tijdens de eerste hittegolf van 2025. Alle boeren lijden wereldwijd aan de klimaatontwrichting die zich voor onze ogen voltrekt. Maar terwijl de biologische landbouw potentieel juist oplossingen in huis heeft voor het klimaatprobleem, is het geïndustrialiseerde deel van de landbouw met de intensieve veehouderij en het grootschalig gebruik van kunstmest en landbouwgif juist een grote aanjager in de uitstoot van broeikasgassen.

'Eco-modernisten' vertragen de vergroening

We moeten de landbouw vergroenen en vermaatschappelijken, liefst vandaag nog. Helaas weet de agro-industriële lobby deze omslag naar een toekomstbestendige landbouw nog altijd te frustreren. Zelfverklaarde eco-modernisten als Maarten Boudry of Hidde Boersma krijgen in de media volop ruimte met hun betogen dat we juist nog verder moeten intensiveren. Ze pleiten er voor om landbouw en natuur volledig los te koppelen.

Het betoog van deze techno-optimisten is wetenschappelijk niet houdbaar. Technologie kan heel bruikbaar zijn en wordt ook op biodynamische bedrijven toegepast, maar moet altijd dienend zijn aan mens en milieu. Dus wel slimme technieken voor mechanische onkruidbestrijding, maar geen luchtwassers in stallen om de veestapel niet te hoeven inkrimpen, of gentechzaden met patenten op natuurlijke eigenschappen die zorgen dat enkele zaadbedrijven ons hele voedselsysteem kunnen domineren.

Voedselzekerheid voor de burger

De basis van voedselzekerheid is en blijft landbouw die zorgt voor het behoud van onze natuurlijke hulpbronnen. Vooral de bodemvruchtbaarheid. Hoe levendiger de bodem, des te beter het vermogen om met extreme regenval en langdurige droogtes om te gaan. Voedselzekerheid bestaat alleen in een echt natuurinclusieve vorm van landbouw waar het voedsel zoveel mogelijk voor de eigen omgeving wordt verbouwd en waar perverse financiële prikkels worden buitengesloten. Nederland is een enorm dichtbevolkt land. Dan is het extra vreemd om met veel chemie bloemen voor de export te telen bij woonwijken of om grote varkens- en kippenstallen te bouwen met een negatieve impact op de volksgezondheid en de leefbaarheid van de omgeving.

Het economische argument om hiermee door te gaan is flinterdun. Wat er verdiend wordt met de agro-industrie is een fractie van onze economie en verdwijnt vooral in de zakken van enkele grote aandeelhouders. Alle maatschappelijke kosten, het verlies aan voedselkwaliteit, het dierenleed, de overzeese ontbossing vanwege onze import van krachtvoer, de kosten en overlast voor onze volksgezondheid door het gebruik van pesticiden zijn voor de belastingbe-taler, de landbouwdieren en de omwonenden. Omgekeerd trekken onze boerderijen juist nieuwe werkgelegenheid aan.

Dan wordt vanuit de agro-industriële lobby ook het argument gebruikt van verminderde opbrengst per hectare. Die is voor biodynamisch - volgens 45 jaar lang vergelijkend onderzoek van het FiBL Instituut tussen bio, biodynamisch en gangbare teelten - echter nog maar 15% lager dan gangbaar, maar met veel minder gebruik van energie en inputs, dus veel klimaat efficiënter. Ofwel het kan gewoon, ook op boerderijen van 100 hectare of meer. En als we onze veestapel inkrimpen is er voldoende landbouwgrond beschikbaar.

Met miljoenen burgers naar een groenboeren-Nederland

Wat zou het mooi zijn als steeds meer boeren de overstap kunnen maken naar een landbouw zonder chemie en met meer arbeidsvreugde. Voor een mooi groenboerenland. Daarvoor hebben we de juiste politieke keuzes nodig, maar zeker ook de steun van nog veel meer burgers die kiezen voor voedsel dat goed is voor de eigen gezondheid, voor de aarde en voor boeren die zich hiervoor willen inzetten. We zijn al met veel, maar als we nog eens miljoenen mensen kunnen inspireren en aanzetten tot ander aankoop- en stemgedrag, dan zal de politiek moeten volgen. Kom vooral eens langs op onze bezoekboerderijen.

BOER

1 Leeuweriksveld CV – Emmen
A.B.M.de Winter – Oostvoorne
B. Steenberg – Onnen
BakkerBio – Munnekezijl
BD tuinderij De Stek – Lelystad
Be-Leaf – 's-Gravenzande
BelleMarie – Ruinerwold
Biokwekerij Poldervaart BV – Vierpolders
Konijn-Koopman beheer bv – Z.O.
Beemster
Biostee Teelt VOF – Zuid-Beijerland
Boer Brunia – Raerd
Boer 'n Buffel Keizersrande – Diepenveen
Boerderij Blisveld – Drempt
Boomgaard Ter Linde – Oostkapelle
Brandsma's plaats – Bolsward
Burdineplaats – Nes gem. Heerenveen
CVBA De Kollebloem – Sint Lievens-Esse (B)
De Beersche Hoeve – Oostelbeers
De Boomgaard – Zeeland
De Eemstuijn – Uithuizermeeden
De Hooge Kamp – Beemte Broekland
De Kraanvogel – Esbeek
De Stadshoeve – Amsterdam
De Sterregaard – Hedel Een inspirerende vergaderlocatie

VOF De Watertuin – Groeningen
De Zonneboog – Lelystad
Dennenhoeve – Hooghalen
Doornik Natuurakkers – Bemmell
Druivenkwekerij Nieuw Tuinzicht – Den Hoorn
F.H.A. Lankhorst VOF – Nijkerk
Firma Zijp-Melse – De Rijp
Hoeve Frisquie – Neerijse Huidenberg (B)
Fruitful – Biddinghuizen
Gaos – Swifterbant
Giessen Bio – Tollebeek
H.G.P. van Beek en A.M.L. van Beek-Besselink – Dronten
H.J. Smith – Groningen
Het Oude Klooster – Werkhoven
Het Willink – Ane
Hoeve Catherine Elisabeth – Noordeloos
J.A.M. Rombouts – Dronten
J.A.M. van Dam en S.M.J. van Dam – Bosman – Hattum
J.W. Rutte – Zaandam
Metamorphosis – Ens
Rundveebedrijf Van Kessel / Bio-Boerderij Limo Zicht – Sint Oedenrode
Land en Boschzigt – 's-Graveland
Loverendale BV – Oostkapelle
Maatschap De Westerade – Dronten
Maatschap Rijk-Hartkamp – Biddinghuizen
Maatschap van Nieuwenhuyzen – Biddinghuizen
Maatschap van Zanten – Garmerwolde
Maatschap Quist – Borssele
Melkveehouderij Van Swieten V.O.F. –

Stompwijk
Metamorphosis – Ens
Biodynamisch Landbouwb企业 Meulwaeter – Kruijningen
Mts Deinum S. en W. en Ensing JM – Sondel
Mts Gerritsma Smink – Elahuizen
Mts Mooij-de Lange – Castricum
Ohio – Drachten
PC v/d Erve Biologische Akkerbouw – Goudswaard
Pluimveebedrijf de Bruijn – Leunen
Schoonderbeek – De Gilind
Saalland – Lelystad
Timpelsteed – Engwierum
Tuinbouwb企业 FJJ de Koning BV – Brielle
Tuinderij Amelishof – Bunnik
Tuinderij Moervliet – Breda
Tuinen van Kraaybeekerhof – Driebergen
v.o.f. De Rodenburghoeve – Uitgeest
Van Andel Bio – Zeewolde
Veld en Beek – Doorwerth
Veldkeur – Rummen
Villa Sterrebos – Frederiksoord
VOF Risseeuw Jentohoeve – Schoondijke
Biologisch dynamisch akkerbouwb企业 Van der Spek – Lage Zwaluwe
Warmonderhofstede BV Tuinbouw – Dronten
Weleda Nederland SE – Zoetermeer
Westers Organic – Biddinghuizen
Westers VOF – Zeewolde
Wilhelminahoeve – St Philipsland
Wijngaard Dassemus – Chaam
Zonnehoeve – Zeewolde

BOERENVERWERKER
BioNico BV – Warnsveld
Boerderij Ruimzicht – Halle
Boer 'n Buffel Keizersrande – Diepenveen
Bronlaak, De Seizoenen BV – Oploo
Bioboerderij 'Landleven' – Onstwedde
De Bolster BV – Epe
De Buitenplaats – Eenigenburg
De Dennenkamp – Rekken
De Hondspol VOF – Driebergen
De Kompenije – Drachtstercompagnie
De Muyehof – Nieuwerkerk
Noorderhoeve (Raphaëlstichting) – Schoorl
Urtica De Vijfsprong – Vorden Dijkgatshoeve, (Raphaëlstichting) – Wieringerwerf
Ekoboerderij Arink – Lievelede
Eureko Fruit BV – Helenaveen
Firma Nieuw Bromo van Tilburg
Waddenmax – Hornhuizen
Fruitteeltbedrijf De Ring – Oud Sabbinge
Fruitweelde – Ingen
Kaasboerderij Noordlicht – Noordeloos
Maatschap Dames en Heren Vos – Kraggenburg
Maatschap Nieuw Bonaventura – 's Gravendeel
Mts Twisk – Dronten
Novalishoeve (Raphaëlstichting) – Den Hoorn – Texel
Noorderbos VOF – Tiendeveen
Pluimveebedrijf Boerveenshof – Gasselternijveen

Ridammerhoeve – Amstelveen
Saanenhof – Heeze
Seaking Rotterdam BV – Ophemert
Warmonderhofstede – Dronten
Widar Fonds VZW – Merksplas
Wijngoed De Vallei – Westouter
Zorgboerderij De Klompenhoeve – Egmond a/d Hoef
Zorgboerderij Naaberhoeve – Echten
Zuiver – Buurse

HANDELAAR
Aaldering Trade BV – Biddinghuizen
AgroFair Benelux BV – Barendrecht
Bakkerij Verbeek BV – Brummen
BD-Totaal BV – Houten
Bidfood BV – Ede
Bio Fresh Produce – Breda
BioNoord BV – Marum
Bio World BV – Poeldijk
BIQ-Center ZANN – Berkel en Rodenrijs
Bio-Freshi BV – Dongen
Biofresh Belgium MV/SA – Gavere
Bioorganisch Holland BV – Horn
BioRay BV – Eindhoven
Biostee BV – Zuid-Beijerland
Biotropic BV – Bleiswijk
Biovoordeel – Baflo
Bolle en Bolle BV (Oxxafood) – Veendam
CIV Supernie BA – Beesd
Chocolatemakers – Amsterdam
Crafting Markets BV – Amsterdam
Clearspring Ltd. – Haulerwijk
Clearspring Ltd. – London Specialised in authentic Japanese and Organic and Demeter fine foods
Coöperatie "Nautilus Organic" UA – Emmeloord
Cordier NL – Zoetermeer
Crisp BV – Amsterdam
De Schakel Contractteelt BV – Helmond
De Terp Squashpackers – Erichem
Deli Harmony – Hedel
Delta Wines B.V. – Waddinxveen
Do-it BV – Barneveld
Ecomild – Hengelo
Eleadora SRL BV – Kraainem (B)
Eisenga Kaas BV – Oosterwolde
Eosta BV – Waddinxveen

Ets. Mandy-Mapol – Uccle (B)
Fairtrasa Holland BV – 's-Gravenzande
Flevolof BV – Espel
Fresh Way of thinking BV – Lutjebroek
Gebr. Rademaker BV – De Hoef
Global Organics Europe BV – Nijkerk
GoodFoods B.V. – Roden
H3 Consulting-De Natuurkeuken BV – Schorisse (B)
H.A. Schoutentransport – Hoogerheide
Hagranop BV – Nagele
Hampstede Organic B.V. – Roden
Harvest House BV – Maasdijk
Heegsma BV – Lemmer
Hotweb – Biddinghuizen
Holland Pharma – Borculo
Hortica BV – Andijk
ID organics – Zaandam
IPOKI BV – Ridderkerk
Just Organic Service & Trading BV – Hoorn
Nature Bio Foods BV – Maasvlakte Rotterdam
Naturelle BV – Barendrecht
NatuurPlan BV – Holten
Oerlemans Foods Waalwijk BV – Waalwijk
Orange Import BV – Marknesse

BOERDERIJWINKELS
Arnica Kwekerij – Dwingeloo
BakkerBio – Munnekezijl
BD tuinderij De Stek – Lelystad
Beiderwaan landbouw CV – Hoofdplaat

Boer Brunia – Raerd
Boerderij Blisveld – Drempt
Boerderij Ruimzicht – Halle
Boerderij Veelust – Hensbroek
Bronlaak, De Seizoenen BV – Oploo
De Blauwe Spie – Noordschote – België
De Buitenplaats – Eenigenburg
De Dennenkamp – Rekken
De Gennep Hoeve – Eindhoven
De Heerlijkheid Groot Weede – Hoogland
De Hondspol VOF – Driebergen
De Kollebloem – Sint Lievens-Esse
De Kraanvogel – Tilburg
De Kromme Lepel – Bergen op Zoom
De Lepelaar – Sint Maarten
De Noorderhoeve, Raphael stichting – Schoorl
De Oosterwaarde C.V. – Diepenveen
De Poshof – Maastricht
De Regte Heijden – Riel
De Stadsboerderij – Almere
De Verte VOF – Sexbierum
Urtica De Vijfsprong – Vorden
De Vrolijke Noot – Waperveen
De Wassende Maan C.V. – Deinze – België
De Zaderij – Emmeloord
De Zonnehorst – Punthorst
Druivenkwekerij Nieuw Tuinzicht – Den Hoorn
Eindelienghe – Ritthem
Ekoboerderij de Lingehof – Randwijk
Hoeve Frisquie – Neerijse Huidenberg (B)
Fruituinvanwest – Amsterdam
Gerbranda State – Pietersbierum
Harmannahoeve – Harlingen
Het Blauwe Huis BV – Ruinerwold
Het Derde Erf – Soest
Horaholm Maatschap Westers – Hornhuizen
Biodynamische Kaasboerderij
Noorderlicht – Noordeloos
Kwekerij Eko Logisch – Roelofsarendsveen
Land en Boschzigt – 's-Graveland
Loverendale BV – Oostkapelle
Maatschap Klaas Bokma – Smallebrugge
Melkvee bedrijf Keurentjes-Pietersma – Rutten
Mts Deinum S. en W. en Ensing JM – Sondel
Natuurlijk Genoegen vof – Driehuizen
Noorderbos VOF – Tiendeveen
Novalishoeve – Den Hoorn
Orange Import BV – Marknesse
Ouwendorperhoeve – Garderen
Overesch Ecologische Landbouw – Raalte
Pluimveebedrijf Boerveenshof – Gasselternijveen
Ridammerhoeve – Amstelveen
Saanenhof – Heeze
Scorlewald, Raphaelstichting – Schoorl
Seaking Rotterdam BV – Ophemert
Sonnevancan – Beemster
Sprankenhof – Udenhout
Stichting Thedinghsweert – Tiel
1 Leeuweriksveld CV – Emmen
Timpelsteed – Engwierum
Tuinderij Amelishof – Bunnik
Tuinderij Moervliet – Breda
Tuin de Es – Haaren (NB)
Veld en Beek – Doorwerth
Villa Sterrebos – Frederiksoord
Zorgboerderij de Zwaluw-Lage Zwaluwe
Warmonderhofstede – Dronten
Westers Organic – Biddinghuizen
Widar Fonds VZW – Merksplas – België
Zonnehoeve – Zeewolde
Zorgboerderij De Klompenhoeve – Egmond a/d Hoef
Zorgboerdij Naaberhoeve – Echten
Zuiver – Buurse

WINKELS
In Nederland en België
Ekoplaza – ekoplaza.nl
Odin: 38 winkels en een bezorgdienst odin.nl

Noord-Nederland
Ekoplaza – Assen
Biovoordeel – Baflo
Natuurwinkel – Drachten
De Ieme Natuurvoeding – Borger
Bij Els Natuurwinkel – Frederiksoord
Rounte – Gorredijk
Ekoplaza Nieuwe Ebbingestraat – Groningen
Ekoplaza – Emmen
Ekohuis – Eelde
Go Pure – Zuidlaren
Ekoplaza Zuiderdiep – Groningen
De Wiershoeck – Groningen
Ekoplaza – Haren
Ekoplaza – Heerenveen
Odin – Joure
Odin – Winsum
De Ingen – Groningen
De Nieuwe Weg – Groningen
Ekoplaza – Leeuwarden
Odin – Leeuwarden
Ekoplaza – Lemmer
Ekoplaza – Meppel
Molen de Lelie – Ommen
Reformhuis de Vries – Sneek
Reformhuis – Tuitjenhorn
Ekoplaza – Winschoten

Noord-Holland exclusief Het Gooi

Ekoplaza – Alkmaar
Odin – Alkmaar
Ekoplaza – Amstelveen
Molen 't Roode Hert (Raphaëlstichting) – Alkmaar
Geitenboerderij Ridammerhoeve – Amstelveen
Verspaleis – Amstelveen
Odin – Bergen
Eric's Landwinkel- Bergen
Ekoplaza – Castricum
Kennemer Duinccamp Geversuin, minimarket – Castricum
Ekoplaza Texel – Den Burg
De Helderse Vallei – Den Helder
Ekoplaza – Haarlem
Odin – Haarlem
Odin – Medemblik
Horeca Service Kennemerland VOF – Haarlem
Kalom Farm BV – Hauwert
Kiebert Reform – Heemstede
Ekoplaza – Heemstede
Ekoplaza – Heerhugowaard
Molen de Otter (Raphaëlstichting) – Oterleek
Ekoplaza – Heiloo
Ekoplaza – Hoofddorp
Ekoplaza – Hoorn
Reformhuis Kuiltboer – IJmuiden
Natuurwinkel – Overveen
Biowinkel – Schagen
Ekoplaza – Schoorl
Ekoplaza Hermitage – Zaandam

Amsterdam
De Aanzet
De Buurtboer BV
Bioclicious Oostpoort
Delicious Food – Westerstraat
Ekodis Natuurmarkt
Ekoplaza JP Heijestraat
Ekoplaza Haarlemmerdijk
Ekoplaza Waterlooplein
Ekoplaza Elandsgracht
Ekoplaza Scheldestraat
Ekoplaza van Swindenstraat
Ekoplaza Osdorpplein
Ekoplaza Marathonweg
Ekoplaza AJ Ermsstraat
Ekoplaza Weteringschans
Ekoplaza Zeilstraat
Foodmarkt Bilderdijkstraat
Fruituin van West **lambe (Raphaëlstichting) – Amsterdam**
Marco's Groentespecialzaak
Marqt Beethovenstraat
Foodmarkt Haarlemmerstraat
Marqt Braziliië Oostelijke Handelskade
Marqt Hoofddorppweg
Marqt Linnaeusstraat
Marqt Olympiaplein
Odin Bilderdijkstraat
Odin Bos en Lommer
Odin Ceintuurbaan
Odin Czaar Peter
Odin Noord
Odin Zeeburg
Soup en Zo 1 Nieuwe Uilenburgstraat
Soup en Zo 3 Van Baerlestraat
Stadsmarkt de Pijp
Streekmolen

Flevoland-Gelderland-Overijssel

Han's Natuurvoeding – Almelo
De Aadijk – Almelo
Ekoplaza – Almere
Odin – Almere
Ekoplaza – Apeldoorn
Gimsel – Apeldoorn
Ekoplaza Velperplein – Arnhem
Ekoplaza Kronenburg – Arnhem
Odin – Arnhem
Mimint – Arnhem
Ekoplaza – Barneveld
Landgoedwinkel Heerlijkheid Marienwaerd – Beesd
De Kardoën – Bennekom
BijBio Natuurijn – Culemborg
Landgoed Rhederoord – De Steeg
Restaurant Koetshuis Rhederoord – De Steeg
Ekoplaza – Deventer
Biowinkel – Didam
EkoPlaza – Dieren
Odin – Doetinchem
Odin – Ede
Ekoplaza – Enschede
ZEN Natuurwinkel – Epe
Natuurwinkel Ermelo – Ermelo
Martin's Health Shop – Geldrop
Puur Holland VOF – Heerde
Ekoplaza – Hengelo OV
De Ekolander Natuurvoeding – Lelystad
Natuurwinkel Chill en Spruit – Malden
Ekoplaza Groenestraat – Nijmegen
Ekoplaza Ziekerstraat – Nijmegen
Van Nature – Nijmegen
Odin – Nijmegen
Odin – Oosterbeek
De Twee Linden – Reek
Thedinghsweert/Zorg in bedrijf – Tiel
Simply Delicious – Velp
Odin – Velp
Odin – Wageningen
De Zonnegaard – Voorst
Ekoplaza – Winterswijk
Super Natuur – Zutphen
De Koehoorn – Zutphen
Odin – Zutphen
Ekoplaza – Zwolle
Odin – Zwolle

Centraal-Nederland
Ekoplaza – Amersfoort
Natuurwinkel Nieuw Mos – Amersfoort
Natuurwinkel Emiclaer – Amersfoort
De Nieuwe Graanschuur – Amersfoort
Odin – Amersfoort
De Smaak van Echt – Baarn
Hoeve Ravenstein – Baarn
Ekoplaza – Bilthoven
Ekoplaza – Bussum
Odin – Driebergen
Willem en Drees – Cothen
Ekoplaza – De Bilt
Ekomenu B.V. – De Meern
De Korenmaat – Zeist
Sperwershof – 's Graveland
Natuurvoeding – Doorn
EkoCert natuurwinkel – Hilversum
GoodyFood – Hilversum
AA Eko Store – Hilversum
Biomonkie/De Weide – IJsselstein
Organic Food For You – Laren
Good For You – Mijdrecht
Ekoplaza – Soest
Odin – Veendam
Odin – Woerden
De Groene Winkel – Zeist
Ekoplaza Amsterdamsesstraatweg – Utrecht
Ekoplaza De Gaard – Utrecht
Biowinkel Nachttegaalstraat – Utrecht
Landgoed Rhederoord afd. Future groep – Utrecht
Moestuin Maarschalkerweerd BV – Utrecht
Odin Biltstraat – Utrecht
Odin Adelaarstraat – Utrecht

MEER INFORMATIE OVER VERMELDING IN DEZE DEMETER GIDS:
KEES.SLAGTER@DEMETERMAGAZINE.NL - 0348-431393

Natuurwinkel – Zoetermeer
Zuid-Nederland
Tervo Gezondheidswinkel – Baarle-Nassau
Ekoplaza – Bergen op Zoom
Natuurwinkel – Best
De Schoffel – Bostel
Ekoplaza – Breda
Odin – Breda
Ekoplaza – Den Bosch
Natuurlijktomaat.nl – Dongen
Ekoplaza Stratumsedijk – Eindhoven
Ekoplaza Kruisstraat – Eindhoven
Odin – Eindhoven
Ad van der Westen BV – Gilze
Biodrome – Goes
Aries Landwinkel – Heeze
Ekoplaza – Helmond
Hof van Heusden – Heusden
Bioduin – Koudekerke
De Grote Verleiding – Kruijningen
Ekoplaza – Maasticht
Gedeelde Weelde – Maastricht
De Tuin van Broeder Ludovicus – Middelburg
Simply Delicious – Oosterbeek
Broeders gezondheidswinkel & Biologische supermarkt – Oosterhout NB
Ekoplaza – Oss
Tervo Gezondheidswinkel – Putte
Barendrecht
Biowinkel Van Leeuwen – Den Haag
Ekoplaza Weimarstraat – Den Haag
Ekoplaza Stationsweg – Den Haag
Ekoplaza Theresiastraat – Den Haag
Ekoplaza Kerkplein – Den Haag
Marqt Theresiastraat – Den Haag
Madal Bal – Den Haag
Odin – Den Haag
Aert van der Goeisstraat
Odin – Den Haag
Bankastraat
Odin – Den Haag
Fahrenheitstraat
Odin – Voorschoten
The Shore – Den Haag
Reformhuis Zonnepoort – Den Haag
De Zonnestraat – Den Haag
Ekoplaza – Capelle Aan Den IJssel
Ekoplaza – Delft
Odin – Delft
Odin – Dordrecht
Biowinkel – Gouda
Ekoplaza – Leiden
Ekoplaza – Leidschendam
De Helianth Natuurvoedingswinkel – Leiden
Edelweis – Noordwijkerhout
Himalaja – Oud-Beijerland
Landwinkel de Fruit Heerlijkheid – Papendrecht
Ekoplaza – Rijswijk
Eko-logisch – Roelofarendsveen
Ekoplaza Nieuwe Binnenweg – Rotterdam
Ekoplaza Lusthofstraat – Rotterdam
Ekoplaza Bergse Dorpsstraat – Rotterdam
Gimsel – Rotterdam
Spirit VOF – Rotterdam
Gezondheidswinkel Vita Cura – Sassenheim
Natuurwinkel de Haven – Schoonhoven
Ekoplaza – Wassenaar

za: 08:00 – 17:00 uur
Almere – Kemphaanpad
za: 09:30 – 13:00 uur
Amersfoort – Dank Eemplein
vr: 11:00 – 17:00 uur
Amstelveen – Rembrandtweg
di: 09:00 – 16:00 uur
Apeldoorn – parkeerplaats
Asselsestraat/W. Druckerstraat
do: 09:00 – 14:00 uur
Assen – Nieuwe Huizen
za: 09:00 – 17:00 uur
Blokker – Kloosterhout
laatste zondag van de maand:
10:00 – 16:00 uur
Breda – Veemarkt
di: 09:00 – 13:00 uur
Den Bosch – Markt
vr: 09:00 – 13:00 uur
Den Haag – Hofweg
wo: 09:00 – 18:00 uur
Den Haag – Lange Voorhout
wo: 09:00 – 18:00 uur
Deventer – Brink
za: 09:00 – 16:30 uur
Doetinchem – Raadhuisstraat
di: 09:00 – 13:00 uur
Drachten – Raadhuisplein
do: 09:00 – 16:00 uur
Ede – Marktstraat
za: 09:00 – 13:00 uur
Eindhoven – Wilhelminaplein
za: 10:00 – 16:00 uur
Emmen – Marktplein
vr: 09:00 – 17:00 uur
Enschede – van Heekplein
za: 09:00 – 16:00 uur
Groningen – Vismarkt
di, vr en za
09:00 – 17:00 uur
Haarlem – Botermarkt
vr: 09:00 – 17:00 uur
Hoofddorp – Marktplein
vr: 09:00 – 16:30 uur
Kruijningen – Hogenakkerweg
za: 08:30 – 11:00 uur
Leeuwarden – Wilhelminaplein
vr: 09:00 – 17:00 uur
Leiden – Aalmarkt
wo: 08:00 – 17:00 uur
Lelystad – Lelycentrum
di: 08:30 – 13:00 uur
Maastricht – De Ruiterij do: 13:00 – 18:00 uur
Nijmegen – Kelfkensbos
za: 09:00 – 14:00 uur
Roermond – Stationsplein
wo: 13:30 – 18:00 uur
Rotterdam – Noordplein
za: 09:00 – 17:00 uur
Sittard – Steenstraat za: 10:00 – 15:00 uur
Tilburg – Koningsplein
za: 10:00 – 16:30 uur
Utrecht – Ab Harrewijnstraat
wo: 12:00 – 17:00 uur
Utrecht – Vredenburgplein
vr: 10:00 – 18:00 uur
Wageningen – Markt
za: 09:00 – 17:00 uur
Woensdrecht – Dorpsstraat
08:00 – 12:00 uur
Weesp – Vrijdagmarkt Nieuwstraat
vr: 09:00 – 13:00 uur
Zutphen – Lange Hofstraat
do: 09:00 – 13:00 uur
Zwolle – Melkmarkt
vr: 08:00 – 13:00 uur